

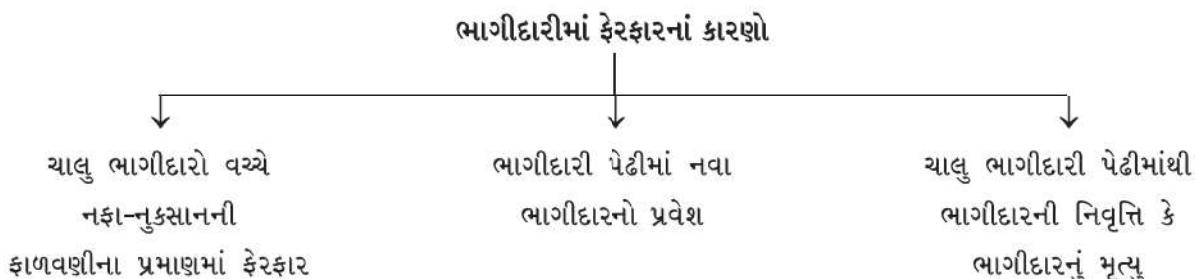
4

ભાગીદારીનું પુનર્ગઠન (Reconstruction of Partnership)

1. પ્રસ્તાવના	4. ભાગીદારો વચ્ચે અનામત અને એકત્રિત નફાની
2. ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે નફા-નુકસાનની ફાળવણી
કે વહેંચણીના પ્રમાણમાં ફેરફાર	વહેંચણી
3. ભાગીદારી પેઢીની મિલકતો અને દેવાનું (જવાબદારીનું)
પુનઃમૂલ્યાંકન અને તેની હિસાબી અસરો	5. પાઘડી
— સ્વાધ્યાય

1. પ્રસ્તાવના (Introduction)

આપણે અગાઉના પ્રકરણમાં ભાગીદારી પેઢીનું સ્વરૂપ, તેના વાર્ષિક હિસાબો વગેરે બાબતોનો અભ્યાસ કર્યો. આ પ્રકરણમાં આપણે ભાગીદારી પેઢીનું પુનર્ગઠન એટલે કે જુદા જુદા કારણોસર ભાગીદારીમાં થતા ફેરફારોનો અભ્યાસ કરીશું. ભાગીદારીમાં થતાં ફેરફારોનાં કારણો : ભાગીદારીમાં નીચેનાં ત્રણ કારણોસર ફેરફાર થતાં હોય છે :

આ પ્રકરણમાં આપણે ચાલુ (વર્તમાન) ભાગીદારો વચ્ચે નફા-નુકસાનની ફાળવણી કે વહેંચણીના પ્રમાણમાં થતા ફેરફારોનો ઊંડાણપૂર્વક અભ્યાસ કરીશું. નવા ભાગીદારના પ્રવેશની તથા ભાગીદારીની નિવૃત્તિ કે મૃત્યુની વિસ્તૃત ચર્ચા આ પછીના પ્રકરણોમાં કરવામાં આવી છે.

2. ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે નફા-નુકસાનની ફાળવણી કે વહેંચણીના પ્રમાણમાં ફેરફાર (Changes in Profit and Loss Sharing or Distributing Ratio Between the Continuing (Present) Partners)

સામાન્ય રીતે ભાગીદારી પેઢીમાં એક વખત પેઢીના ભાગીદારો વચ્ચે નફા-નુકસાનની ફાળવણીનું પ્રમાણ નક્કી થઈ ગયા બાદ તેમાં ફેરફાર કરવામાં આવતો નથી. દા.ત., ‘અ’ અને ‘બ’ વચ્ચે 3:2ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાનની ફાળવણી કરવાનું નક્કી કરવામાં આવેલ છે. આ પ્રમાણમાં સામાન્ય રીતે કોઈ ફેરફાર કરવામાં આવતો નથી, પરંતુ જો જરૂર જણાય તો ચાલુ ભાગીદારો તેમાં પરસ્પર સંમતિથી ફેરફાર કરી શકે છે.

નફા-નુકસાનની ફાળવણીના પ્રમાણમાં નીચેનાં કારણોસર ફેરફાર થઈ શકે છે :

- (1) જ્યારે કોઈ ભાગીદાર કે જે પેઢીનું સંચાલન કરતો હોય તે તેની નાદૂરત્તી કે અંગત કારણોસર ભવિષ્યમાં ધંધાનું સંચાલન કરી શકે તેમ ન હોય
- (2) ધંધા માટે પૂરતો સમય ફાળવી શકે તેમ ન હોય ત્યારે, તેના બદલે અન્ય ભાગીદારને કાર્ય ઉપાડવું પડે
- (3) જૂના ભાગીદારની નિવૃત્તિ અથવા મૃત્યુના કારણો
- (4) નવા ભાગીદારના પ્રવેશના કારણો

ઉદાહરણ દ્વારા સમજૂતી : ઉપરોક્ત બાબતને ઉદાહરણ દ્વારા સમજુએ.

વિરાટ અને વામન 1:1ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા એક પેઢીના ભાગીદારો છે. વામનની તથિયત સારી રહેતી ન હોવાને લીધે તે ધંધાને હવે પૂરતો સમય ફણવી શકે તેમ નથી. તેથી તેઓએ તેમની વચ્ચે નફા-નુકસાનનું નવું પ્રમાણ 2:1 નક્કી કર્યું.

આ રીતે નફા-નુકસાનની ફણવણીના પ્રમાણમાં ફેરફાર કરવાથી વિરાટને ધંધાનો $\frac{2}{3}$ ભાગ મળશે અને વામનને ધંધાનો $\frac{1}{3}$ ભાગ મળશે.

ઉપરોક્ત નફાની ફણવણીના પ્રમાણમાં ફેરફાર કરતા પહેલાં બંને ભાગીદારોને ધંધાના નફા-નુકસાનનો $\frac{1}{2}$ ભાગ મળતો હતો. આ પરથી એમ કહી શકાય કે વિરાટને પહેલાં કરતાં નફામાં વધુ ભાગ મળશે અને વામનને નફામાં ઓછો ભાગ મળશે. આ અંગેની ગણતરી નીચે મુજબ દર્શાવી શકાય :

$$\text{ભાગમાં ફેરફાર} = જૂનો ભાગ - નવો ભાગ$$

ઉપરોક્ત સૂત્રમાં જવાબ ‘+’ માં આવે તો નફાના પ્રમાણમાં ઘટાડો (ત્યાગ) થયો કહેવાય અને જો જવાબ ‘-’ માં આવે તો નફાના પ્રમાણમાં વધારો (લાભ) થયો કહેવાય.

$$\text{વિરાટને મળતા નફામાં ફેરફાર} = જૂનો ભાગ - નવો ભાગ$$

$$\begin{aligned} &= \frac{1}{2} - \frac{2}{3} \\ &= \frac{3-4}{6} \\ &= -\frac{1}{6} \end{aligned}$$

$$\text{વિરાટને મળતા નફાના પ્રમાણમાં થયેલ વધારો} = -\frac{1}{6} \text{ (લાભ - ઉપરની સમજૂતી મુજબ)}$$

$$\text{વામનને મળતા નફામાં ફેરફાર} = જૂનો ભાગ - નવો ભાગ$$

$$\begin{aligned} &= \frac{1}{2} - \frac{1}{3} \\ &= \frac{3-2}{6} \\ &= \frac{1}{6} \end{aligned}$$

$$\text{વામનને મળતા નફાના પ્રમાણમાં થયેલ ઘટાડો} = \frac{1}{6} \text{ (ત્યાગ - ઉપરની સમજૂતી મુજબ)}$$

ઉપરોક્ત ગણતરી પરથી જોઈ શકાય છે કે વિરાટને મળતા નફાના પ્રમાણમાં $\frac{1}{6}$ ભાગનો વધારો થયો છે અને વામનને મળતા નફાના પ્રમાણમાં $\frac{1}{6}$ ભાગનો ઘટાડો થયો છે. એટલે કે વામને જે $\frac{1}{6}$ ભાગ ગુમાવ્યો છે, તે જે $\frac{1}{6}$ ભાગ વિરાટે મેળવ્યો છે. આ રીતે વિરાટના નફાના પ્રમાણમાં થયેલ વધારાને ‘લાભ’ અને વામનના નફાના પ્રમાણમાં થયેલ ઘટાડાને ‘ત્યાગ’ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. અહીં આ ઉદાહરણમાં વામનનો ત્યાગ વિરાટ માટે લાભ બને છે.

સામાન્ય રીતે જ્યારે પણ ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે નફા-નુકસાનની ફણવણી(વહેંચણી)ના પ્રમાણમાં ફેરફાર થાય ત્યારે અમુક ભાગીદારોએ તેમના નફાના ભાગ(પ્રમાણ)નો ત્યાગ કરવો પડે છે, જે અન્ય ભાગીદારો માટે લાભ બને છે. તેથી ભાગીદારીના પુનર્ગઠન સમયે આ સંદર્ભમાં બે અગત્યના મુદ્દા ઉદ્ભબે છે :

(1) ત્યાગનું પ્રમાણ (2) લાભનું પ્રમાણ

(1) ત્યાગનું પ્રમાણ (Sacrifice Ratio) :

જ્યારે ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે નફા-નુકસાનની ફણવણીના પ્રમાણમાં ફેરફાર થાય ત્યારે અમુક ભાગીદારોના નફાના પ્રમાણમાં ઘટાડો થાય છે. એટલે કે પહેલાં કરતાં નફામાં ઓછો ભાગ મળે છે. આવા ભાગીદારના નફાના પ્રમાણમાં જે ઘટાડો થાય છે તે પ્રમાણને ‘ત્યાગ’નું પ્રમાણ કહેવામાં આવે છે.

ચાલુ ભાગીદારી પેઢીમાં નવા ભાગીદારના પ્રવેશ વખતે જૂના ભાગીદારોએ પોતાના નફાનો અમુક ભાગ નવા ભાગીદારને આપવો પડે છે. આ સમયે પણ જૂના ભાગીદારોએ કરેલ ત્યાગનું પ્રમાણ શોધવું જરૂરી બને છે. નવા ભાગીદારના પ્રવેશ અંગેની વિગતવાર ચર્ચા આ પછીના પ્રકરણ રીતના કરેલ છે.

ત્યાગનું પ્રમાણ ભાગીદારોને મળતા નફાનુંકસાનના પ્રમાણમાં થયેલા ફેરફાર પર આધાર રાખે છે. ચાલુ ભાગીદારી પેઢીના એક કે તેથી વધુ ભાગીદારોએ કરેલ ત્યાગ એ તેમને મળતા નફાના જૂના પ્રમાણ અને નફાના નવા પ્રમાણ વચ્ચેનો તફાવત છે. એટલે કે, ગાણિતિક રીતે,

$$\text{ભાગીદારે કરેલ ત્યાગ} = \text{જૂનો ભાગ} - \text{નવો ભાગ}$$

ઉપરના સૂત્ર પરથી કહી શકાય કે જ્યારે ભાગીદારને મળતું નફાનું જૂનું પ્રમાણ તેને મળતા નફાના નવા પ્રમાણ કરતાં વધારે હોમ ત્યારે તે ભાગીદારે ત્યાગ કર્યો છે. ભાગીદારે કરેલ ત્યાગની ગણતરી એક ઉદાહરણ લઈને સમજીએ.

● કોઈ એક ભાગીદારે ત્યાગ કરેલ હોય ત્યારે :

ઉદાહરણ 1 : રામ, શ્યામ અને ધનશ્યામ એક ભાગીદારી પેઢીમાં સરખે ડિસ્કો નફાનુંકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. બધા જ ભાગીદારોએ નફાનુંકસાનની ફાળવણીનું પ્રમાણ બદલીને ભવિષ્ય માટે અનુક્રમે 3:2:1 કરવાનું નક્કી કર્યું. આ સંઝોગોમાં કયા ભાગીદારે કેટલો ત્યાગ કર્યો છે તે જણાવો.

જવાબ :

	રામ	શ્યામ	ધનશ્યામ	કુલ
જૂનું પ્રમાણ	1	:	1	3
જૂનો ભાગ	$\frac{1}{3}$		$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{3}$
નવું પ્રમાણ	3	:	2	1
નવો ભાગ	$\frac{3}{6}$		$\frac{2}{6}$	$\frac{1}{6}$

હવે, ભાગીદારોએ કરેલ ત્યાગની ગણતરી કરીએ.

$$\text{ભાગીદારે કરેલ ત્યાગ} = \text{જૂનો ભાગ} - \text{નવો ભાગ}$$

$$(1) \text{ રામનો ત્યાગ} = \frac{1}{3} - \frac{3}{6} \\ = \frac{2-3}{6}$$

$$\text{રામનો ત્યાગ} = \frac{-1}{6} \text{ (લાભ)}$$

અહીંયા ત્યાગના સૂત્રમાં $\frac{-1}{6}$ ભાગ આવે છે, તેનો અર્થ એ થાય કે રામને $\frac{1}{6}$ ભાગનો લાભ થયેલ છે.

$$(2) \text{ શ્યામનો ત્યાગ} = \frac{1}{3} - \frac{2}{6} \\ = \frac{2-2}{6} \\ = \frac{0}{6}$$

શ્યામનો ત્યાગ} = 0 \text{ (લાભ નહિ, ત્યાગ નહિ)}

ઉપરોક્ત ગણતરી મુજબ શ્યામનું ત્યાગનું પ્રમાણ '0' છે. એટલે શ્યામે કોઈ ત્યાગ કર્યો નથી. કારણ કે શ્યામના નફાના પ્રમાણમાં કોઈ ફેરફાર થયેલો નથી.

$$\text{જૂનું પ્રમાણ} = \frac{1}{3}$$

$$\text{નવું પ્રમાણ} = \frac{2}{6} = \frac{1}{3}$$

$$(3) \text{ ધનશ્યામનો ત્યાગ} = \frac{1}{3} - \frac{1}{6}$$

$$= \frac{2-1}{6}$$

$$\text{ધનશ્યામનો ત્યાગ} = \frac{1}{6} \text{ (ત્યાગ)}$$

ઉપરોક્ત ઉદાહરણ પરથી કહી શકાય કે રામને નફામાં $\frac{1}{6}$ ભાગનો જે લાભ મળેલ છે તે ધનશ્યામે કરેલ $\frac{1}{6}$ ભાગના ત્યાગને કારણે છે.

ઉપરોક્ત ઉદાહરણ પરથી એમ કહી શકાય કે જો ત્યાગની ગણતરી કરતી વખતે જવાબ ઝડપ (-) ચિહ્ન સાથે આવે તો તે ત્યાગ નહિ પરંતુ જેને ભાગીદારને મળતો લાભ છે. એટલે કે લાભનું પ્રમાણ = નફાનું નવું પ્રમાણ - નફાનું ઝૂનું પ્રમાણ.

રામ	શ્યામ	ધનશ્યામ
$-\frac{1}{6}$	0	$\frac{1}{6}$
(લાભ)		(ત્યાગ)

નોંધ : ત્યાગના ભાગ અને લાભના ભાગનો સરવાળો હમેશા સરખો હોય છે.

- એક કરતા વધુ ભાગીદારોએ ત્યાગ કરેલ હોય ત્યારે :

ઉદાહરણ 2 : ભાવેશ, વિપુલ અને હિરલ એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારો છે. તેઓ નફો કે નુકસાન 2:2:1ના પ્રમાણમાં વહેંચે છે. બધા ભાગીદારોએ ભવિષ્યમાં નફા-નુકસાનની વહેંચણીનું પ્રમાણ 3:2:1 કરવાનું નક્કી કર્યું છે. આ માહિતી પરથી ત્યાગનું પ્રમાણ શોધો.

જવાબ :

	ભાવેશ	વિપુલ	હિરલ	કુલ
જૂનું પ્રમાણ	2	:	2	5
જૂનો ભાગ	$\frac{2}{5}$	$\frac{2}{5}$	$\frac{1}{5}$	
નવું પ્રમાણ	3	:	2	6
નવો ભાગ	$\frac{3}{6}$	$\frac{2}{6}$	$\frac{1}{6}$	

$$\text{ત્યાગનો ભાગ} = જૂનો ભાગ - નવો ભાગ$$

$$(1) \text{ ભાવેશનો ત્યાગ} = \frac{2}{5} - \frac{3}{6}$$

$$= \frac{12-15}{30}$$

$$= \frac{-3}{30}$$

$$\text{ભાવેશનો ત્યાગ} = \frac{-1}{10} \text{ (લાભ)}$$

$$(2) \text{ વિપુલનો ત્યાગ} = \frac{2}{5} - \frac{2}{6}$$

$$= \frac{12-10}{30}$$

$$\text{વિપુલનો ત્યાગ} = \frac{2}{30} \text{ (ત્યાગ)}$$

$$(3) \text{ હિરલનો ત્યાગ} = \frac{1}{5} - \frac{1}{6}$$

$$= \frac{6-5}{30}$$

$$\text{હિરલનો ત્યાગ} = \frac{1}{30} \text{ (ત્યાગ)}$$

ઉપરોક્ત ગણતરી પરથી એમ કહી શકાય કે વિપુલ અને હિરલે જે ત્યાગ કર્યો છે તે લાભના સ્વરૂપમાં ભાવેશને મળ્યો છે.

એ. વિપુલે $\frac{2}{30}$ ભાગનો અને હિરલે $\frac{1}{30}$ ભાગનો ત્યાગ કર્યો છે. તેથી વિપુલ અને હિરલ વચ્ચે ત્યાગનું પ્રમાણ અનુકૂળ $\frac{2}{30} : \frac{1}{30}$ એટલે કે વિપુલ અને હિરલ વચ્ચે ત્યાગનું પ્રમાણ 2:1 છે એમ કહી શકાય.

અગાઉ કરેલ ચર્ચા મુજબ અમુક ભાગીદારોએ કરેલ ત્યાગ અન્ય ભાગીદાર કે ભાગીદારો માટે લાભ બને છે. આ ઉદાહરણમાં વિપુલ અને હિરલે કરેલ ત્યાગ ભાવેશ માટે લાભ બને છે, જેની ગણતરી નીચે પ્રમાણે દર્શાવી શકાય.

$$\text{વિપુલ કરેલ ત્યાગ} = \frac{2}{30}$$

$$\text{હિરલે કરેલ ત્યાગ} = \frac{1}{30}$$

$$\begin{aligned}\therefore \text{વિપુલ અને હિરલે કરેલ કુલ ત્યાગ} &= \frac{2}{30} + \frac{1}{30} \\ &= \frac{2+1}{30} \\ &= \frac{3}{30}\end{aligned}$$

$$\text{વિપુલ અને હિરલે કરેલ કુલ ત્યાગ} = \frac{1}{10}$$

$$\text{ભાવેશને મળેલ લાભ} = \frac{1}{10}$$

આમ, ઉપર દર્શાવેલ ગણતરી પરથી એમ કહી શકાય કે ભાવેશે મળેવલે $\frac{1}{10}$ ભાગનો લાભ તેણે વિપુલ અને હિરલ પાસેથી 2:1ના પ્રમાણમાં મેળવેલ છે.

- જ્યારે એક ભાગીદારે કરેલ ત્યાગનો લાભ એક કરતાં વધુ ભાગીદારોને મળતો હોય ત્યારે :

ઉદાહરણ 3 : પૂનમ, ધવલ અને કોમલ એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તેમની વચ્ચે નફા-નુકસાનની ફાળવણીનું પ્રમાણ 3:2:1નું છે. બધા જ ભાગીદારોએ નફા-નુકસાનની ફાળવણીનું પ્રમાણ બદલીને 1:2:2 કરવાનું નક્કી કર્યું. ભાગીદારોએ કરેલ ત્યાગની ગણતરી દર્શાવો.

જવાબ :

	પૂનમ	ધવલ	કોમલ	કુલ
જૂનું પ્રમાણ	3	:	2	6
જૂનો ભાગ	$\frac{3}{6}$		$\frac{2}{6}$	$\frac{1}{6}$
નવું પ્રમાણ	1	:	2	5
નવો ભાગ	$\frac{1}{5}$		$\frac{2}{5}$	$\frac{2}{5}$

ભાગીડારોએ કરેલ ત્યાગની ગણતરી :

$$\text{ત્યાગ} = \text{જૂનો ભાગ} - \text{નવો ભાગ}$$

$$(1) \text{ પૂનમે કરેલ ત્યાગ} = \text{જૂનો ભાગ} - \text{નવો ભાગ}$$

$$= \frac{3}{6} - \frac{1}{5}$$

$$= \frac{15 - 6}{30}$$

$$\text{પૂનમે કરેલ ત્યાગ} = \frac{9}{30}$$

$$(2) \text{ ધવલે કરેલ ત્યાગ} = \text{જૂનો ભાગ} - \text{નવો ભાગ}$$

$$= \frac{2}{6} - \frac{2}{5}$$

$$= \frac{10 - 12}{30}$$

$$\text{ધવલે કરેલ ત્યાગ} = \frac{-2}{30} \text{ (લાભ)}$$

$$(3) \text{ કોમલે કરેલ ત્યાગ} = \text{જૂનો ભાગ} - \text{નવો ભાગ}$$

$$= \frac{1}{6} - \frac{2}{5}$$

$$= \frac{5 - 12}{30}$$

$$\text{કોમલે કરેલ ત્યાગ} = \frac{-7}{30} \text{ (લાભ)}$$

ઉપરોક્ત ગણતરીમાં ધવલ અને કોમલનો જવાબ ઋણ (-) ચિહ્ન સાથે આવે છે એટલે કે ધવલ અને કોમલે કોઈ

ત્યાગ કર્યો નથી, પરંતુ તેમને અનુક્રમે $\frac{2}{30}$ અને $\frac{7}{30}$ નો લાભ મળેલ છે.

ધવલ અને કોમલને મળેલ લાભ એ પૂનમના ત્યાગના કારણે ઉદ્ભવેલ છે, જેની ગણતરી નીચે પ્રમાણે દર્શાવી શકાય :

$$\text{પૂનમે કરેલ ત્યાગ} = \frac{9}{30}$$

$$\text{ધવલને મળેલ લાભ} = \frac{2}{30}$$

$$\text{કોમલને મળેલ લાભ} = \frac{7}{30}$$

$$\therefore \text{ ધવલ અને કોમલને મળેલ કુલ લાભ} = \frac{2}{30} + \frac{7}{30} = \frac{9}{30}$$

અહીંથાં પૂનમે કરેલ $\frac{9}{30}$ ભાગનો ત્યાગનો લાભ ધવલ અને કોમલને મળેલ કુલ લાભના બરાબર છે.

ધવલ અને કોમલને અનુક્રમે $\frac{2}{30}$ અને $\frac{7}{30}$ ભાગનો લાભ મળ્યો છે. એટલે કે લાભનું પ્રમાણ 2:7 છે. જે પૂનમ પાસેથી મળવેલ છે.

હવે, આપણે લાભના પ્રમાણની ગણતરીની સમજણ મેળવીએ.

(2) લાભનું પ્રમાણ (Gaining Ratio) :

જે રીતે ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે નફાનુક્સાનની વહેંચણીમાં ફેરફારના કારણે અમુક ભાગીદારોને મળતા નફાના પ્રમાણમાં વધારો પણ થાય છે. એટલે કે અમુક ભાગીદારોને નફામાં પહેલાં કરતાં વધારે ભાગ મળે છે, તે પ્રમાણને લાભનું પ્રમાણ કહેવામાં આવે છે.

ચાલુ ભાગીદારી પેઢીમાંથી જો કોઈ ભાગીદાર નિવૃત્ત થાય કે મૃત્યુ પામે તો તે સમયે નિવૃત્ત થયેલ કે કોઈ મૃત્યુ પામેલ ભાગીદારનો નફાનો ભાગ બાકીના ચાલુ રહેલ ભાગીદારોને મળે છે. આ સમયે પણ ભાગીદારોને મળેલ લાભનું પ્રમાણ શોધવામાં આવે છે. ચાલુ ભાગીદારની નિવૃત્તિ કે મૃત્યુ અંગેની વિસ્તૃત ચર્ચા હવે પછીના પ્રકરણ 6માં કરેલ છે.

જૂના નફાનુક્સાનના પ્રમાણ કરતાં નવા નફાનુક્સાનનું પ્રમાણ વધારે હોય તો લાભ થયો કહેવાય. ભાગીદારને મળતા નવા નફાનુક્સાનના પ્રમાણ અને જૂના નફાનુક્સાનના પ્રમાણ વચ્ચેનો તફાવત એ લાભનું પ્રમાણ છે એટલે કે ગાણિતિક રીતે,

$$\text{લાભ} = \text{નવો ભાગ} - \text{જૂનો ભાગ}$$

ભાગીદારને મળેલ લાભની ગણતરી એક ઉદાહરણ દ્વારા સમજાયે.

● જ્યારે કોઈ એક જ ભાગીદારને લાભ મળતો હોય :

ઉદાહરણ 4 : ધ્રુવિલ, ગોપી અને મુરુંદ એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારો છે. તેમનું નફાનુક્સાનની વહેંચણીનું પ્રમાણ 1:1:1 છે. બધા જ ભાગીદારોએ નફાનુક્સાનની વહેંચણીનું પ્રમાણ બદલીને ભવિષ્ય માટે અનુક્રમે 1:2:3 કરવાનું નક્કી કર્યું. લાભનું પ્રમાણ શોધો.

જવાબ :

	ધ્રુવિલ	ગોપી	મુરુંદ	કુલ
જૂનું પ્રમાણ	1	:	1	3
જૂનો ભાગ	$\frac{1}{3}$		$\frac{1}{3}$	
નવું પ્રમાણ	1	:	2	6
નવો ભાગ	$\frac{1}{6}$		$\frac{2}{6}$	

હવે દરેક ભાગીદારને મળેલ લાભની ગણતરી કરીએ.

$$\text{ભાગીદારને મળેલ લાભ} = \text{નવો ભાગ} - \text{જૂનો ભાગ}$$

$$(1) \text{ ધ્રુવિલને મળેલ લાભ} = \frac{1}{6} - \frac{1}{3}$$

$$= \frac{1-2}{6}$$

$$\text{ધ્રુવિલને મળેલ લાભ} = \frac{-1}{6} \text{ (શૂન્ય)}$$

$$(2) \text{ ગોપીને મળેલ લાભ} = \frac{2}{6} - \frac{1}{3}$$

$$= \frac{2-2}{6}$$

$$= \frac{0}{6}$$

$$\text{ગોપીને મળેલ લાભ} = 0 \text{ (શૂન્ય)}$$

$$(3) \text{ મૂકુંદને મળેલ લાભ} = \frac{3}{6} - \frac{1}{3}$$

$$= \frac{3-2}{6}$$

$$\text{મૂકુંદને મળેલ લાભ} = \frac{1}{6}$$

ઉપરોક્ત લાભની ગણતરીમાં ધ્રુવિલનો જવાબ ઋણ (-) ચિહ્ન સાથે આવે છે, જે દર્શાવે છે કે ધ્રુવિલને ખરેખર કોઈ લાભ મળ્યો નથી, પરંતુ તેને નફા-નુકસાનની ફાળવણીના પ્રમાણમાં ફેરફાર થવાથી નફાના પ્રમાણમાં ઘટાડો થયો છે. એટલે કે ત્યાગ કરવો પડ્યો છે. ગોપીને નફાના પ્રમાણમાં ફેરફાર થવાથી કોઈ લાભ થયેલ નથી કે કોઈ ત્યાગ કરવો પડ્યો નથી. કારણ કે તેના નફાના પ્રમાણમાં કોઈ ફેરફાર થયો નથી. તેનું નવું નફા-નુકસાનનું પ્રમાણ $\frac{2}{6} = \frac{1}{3}$ કહેવાય. તેનું જૂનું પ્રમાણ પણ $\frac{1}{3}$ જ હતું. મૂકુંદને મળેલ લાભ એ ખરેખર ધ્રુવિલે કરેલ ત્યાગને કારણો છે.

ઉપરના ઉદાહરણ પરથી એમ કહી શકાય કે જો લાભની ગણતરી કરતી વાપ્તે જવાબ ઋણ (-) ચિહ્ન સાથે આવે તો તે લાભ નહિ પરંતુ જે-ને ભાગીદારે કરેલ ત્યાગ છે.

● જ્યારે એક કરતાં વધારે ભાગીદારને લાભ મળતો હોય :

ઉદાહરણ 5 : ધ્યેય, સિદ્ધિ અને પ્રાપ્તિ એક ભાગીદારી પેટીના 1:1:1ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. બધા જ ભાગીદારોએ મળીને નફા-નુકસાનની વહેંચણીનું નવું પ્રમાણ 1:3:3નું નક્કી કર્યું છે. આ માહિતી પરથી લાભનું પ્રમાણ શોધો.

જવાબ :

	ધ્યેય	સિદ્ધિ	પ્રાપ્તિ	કુલ
જૂનું પ્રમાણ	1	:	1	3
જૂનો ભાગ	$\frac{1}{3}$		$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{3}$
નવું પ્રમાણ	1	:	3	7
નવો ભાગ	$\frac{1}{7}$		$\frac{3}{7}$	$\frac{3}{7}$

$$\text{લાભ} = \text{નવો ભાગ} - \text{જૂનો ભાગ}$$

$$(1) \text{ ધ્યેયને મળેલ લાભ} = \frac{1}{7} - \frac{1}{3}$$

$$= \frac{3-7}{21}$$

$$\text{ધ્યેયને મળેલ લાભ} = \frac{-4}{21} \text{ (ત્યાગ)}$$

$$(2) \text{ સિદ્ધિને મળેલ લાભ} = \frac{3}{7} - \frac{1}{3}$$

$$= \frac{9-7}{21}$$

$$\text{સિદ્ધિને મળેલ લાભ} = \frac{2}{21}$$

$$(3) \text{ प्राप्तिने मणेल लाभ} = \frac{3}{7} - \frac{1}{3}$$

$$= \frac{9 - 7}{21}$$

$$\text{प्राप्तिने मणेल लाभ} = \frac{2}{21}$$

ઉપરોક્ત ગણતરીમાં ઘેયને મળેલ લાભના પ્રમાણની ગણતરી કરતી વખતે જવાબ ઝડપ (-)માં આવે છે, તેથી ઘેયને કોઈ લાભ મળતો નથી, પરંતુ તેણે $\frac{4}{21}$ ભાગનો ત્યાગ કર્યો છે. ઘેયે કરેલ ત્યાગ સિદ્ધ અને પ્રાપ્તિને અનુકમે $\frac{2}{21}$ અને $\frac{2}{21}$ ભાગ લાભ પેટે મળ્યો છે.

તેથી સિદ્ધ અને પ્રાપ્તિ વચ્ચેનું લાભનું પ્રમાણ અનુકમે $\frac{2}{21} : \frac{2}{21}$ એટલે 1:1 (2:2)નું છે એમ કહેવાય.

- જ્યારે એક કરતાં વધુ ભાગીદારો ત્યાગ કરતાં હોય અને કોઈ એક જ ભાગીદારને લાભ મળતો હોય :

ઉદાહરણ 6 : સાગર, સરિતા અને પલક એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારો છે. તેઓનું નફા-નુકસાનની ફાળવણીનું પ્રમાણ 3:3:2-નું

છે. બધા જ ભાગીદારોએ તેમના નફા-નુકસાનની ફાળવણીનું પ્રમાણ બદલીને 1:1:1 કરવાનું નક્કી કર્યું છે. ભાગીદારોને મળેલ લાભ અને તેમણે કરેલ ત્યાગની ગણતરી દર્શાવો.

જવાબ :

સાગર	:	સરિતા	:	પલક	કુલ
જૂનું પ્રમાણ	3	:	3	2	8
જૂનો ભાગ	$\frac{3}{8}$		$\frac{3}{8}$	$\frac{2}{8}$	
નવું પ્રમાણ	1	:	1	1	3
નવો ભાગ	$\frac{1}{3}$		$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{3}$	

(1) લાભના સૂત્ર દ્વારા સમજૂતી :

$$\text{લાભ} = \text{નવો ભાગ} - \text{જૂનો ભાગ}$$

$$(1) \text{ સાગરને મળેલ લાભ} = \frac{1}{3} - \frac{3}{8}$$

$$= \frac{8 - 9}{24}$$

$$\text{સાગરને મળેલ લાભ} = \frac{-1}{24} \text{ (ત્યાગ)}$$

$$(2) \text{ સરિતાને મળેલ લાભ} = \frac{1}{3} - \frac{3}{8}$$

$$= \frac{8 - 9}{24}$$

$$\text{સરિતાને મળેલ લાભ} = \frac{-1}{24} \text{ (ત્યાગ)}$$

$$(3) \text{ પલકને મળેલ લાભ} = \frac{1}{3} - \frac{2}{8}$$

$$= \frac{8 - 6}{24}$$

$$\text{પલકને મળેલ લાભ} = \frac{2}{24}$$

ઉપરોક્ત ગણતરીમાં સાગર અને સરિતા અનુકૂળે $\frac{1}{24}$ અને $\frac{1}{24}$ ભાગ ગુમાવે છે અને તેનો લાભ પલકને $\frac{2}{24}$ મળેલ છે.

$$\text{પલકને મળેલ લાભ} = \text{સાગરે ગુમાવેલ ભાગ} + \text{સરિતાએ ગુમાવેલ ભાગ}$$

(સાગરે કરેલ ત્યાગ) (સરિતાએ કરેલ ત્યાગ)

$$= \frac{1}{24} + \frac{1}{24}$$

$$= \frac{1+1}{24}$$

$$\text{પલકને મળેલ લાભ} = \frac{2}{24}$$

(2) ત્યાગના સૂત્ર દ્વારા સમજૂતી :

$$\boxed{\text{ત્યાગ} = જૂનો ભાગ - નવો ભાગ}$$

$$(1) \text{ સાગરે કરેલ ત્યાગ} = \frac{3}{8} - \frac{1}{3}$$

$$= \frac{9-8}{24}$$

$$\text{સાગરે કરેલ ત્યાગ} = \frac{1}{24}$$

$$(2) \text{ સરિતાએ કરેલ ત્યાગ} = \frac{3}{8} - \frac{1}{3}$$

$$= \frac{9-8}{24}$$

$$\text{સરિતાને મળેલ ત્યાગ} = \frac{1}{24}$$

$$(3) \text{ પલકે કરેલ ત્યાગ} = \frac{2}{8} - \frac{1}{3}$$

$$= \frac{6-8}{24}$$

$$\text{પલકે કરેલ ત્યાગ} = \frac{-2}{24} \text{ (લાભ)}$$

આમ, ઉપરોક્ત ગણતરી મુજબ સાગર અને સરિતાએ જે ત્યાગ કર્યો છે તેના લાભ પલકને મળેલ છે.

પલકને મળેલ લાભ = સાગરે કરેલ ત્યાગ + સરિતાએ કરેલ ત્યાગ

$$= \frac{1}{24} + \frac{1}{24}$$

$$= \frac{1+1}{24}$$

$$\text{પલકને મળેલ લાભ} = \frac{2}{24}$$

ઉપરોક્ત ગણતરી પરથી એમ કહી શકાય કે લાભના સૂત્ર દ્વારા અને ત્યાગના સૂત્ર દ્વારા એકસરખો જ જવાબ આવે છે. આથી ચાલુ ભાગીદારોના નફાના પ્રમાણમાં જ્યારે પણ ફેરફાર થાય ત્યારે ત્યાગ અથવા લાભના સૂત્ર દ્વારા ગણતરી કરી શકાય.

ટૂંકમાં લાભના સૂત્ર દ્વારા ગણતરી કરીએ અને જવાબ ‘+’(ધન)માં આવે તો લાભ ગણવો અને ‘-’(ऋણ)માં આવે તો ત્યાગ ગણવો.

ત્યાગના સૂત્ર દ્વારા ગણતરી કરીએ અને જવાબ ‘+’(ધન)માં આવે તો ત્યાગ ગણવો અને ‘-’(ऋણ)માં જવાબ આવે તો લાભ ગણવો.

ત्यागना प्रमाण અને લाभના પ્રમાણ વચ્ચેનો તશીવત :

ત्यागનું પ્રમાણ	લાભનું પ્રમાણ
(1) અર્થ : નવા ભાગીદારની તરફેણમાં જૂના ભાગીદારોએ કરેલ તેમના નફાના ભાગનો ત્યાગ તેમજ ચાલુ ભાગીદારોમાં ફેરફાર થતા કોઈ ભાગીદારે અન્ય નફા-નુકસાન વહેંચણીના પ્રમાણમાં ભાગીદારની તરફેણમાં કરેલ તેમના નફાના ભાગનો ત્યાગ.	(1) નિવૃત્ત થતા ભાગીદારનો ભાગ બાકી ચાલુ ભાગીદારો જે પ્રમાણમાં મેળવે તેનું પ્રમાણ તેમજ ચાલુ ભાગીદારોમાં નફા-નુકસાન વહેંચણીના પ્રમાણમાં ફેરફાર થતાં કોઈ ભાગીદારે કરેલ ત્યાગ ચાલુ ભાગીદારો જે પ્રમાણમાં મેળવે તેનું પ્રમાણ.
(2) કયા સમયે શોધવું : નવા ભાગીદારના પ્રવેશ વખતે તેમજ ભાગીદારી પેઢીના પુનર્ગઠન સમયે જૂના ભાગીદારોનું ત્યાગનું પ્રમાણ શોધવામાં આવે છે.	(2) ભાગીદારની નિવૃત્તિ વખતે અને પુનર્ગઠન વખતે ચાલુ ભાગીદારોને મળતા લાભનું પ્રમાણ શોધવામાં આવે છે.
(3) સૂત્ર : ત્યાગ = જૂનો ભાગ - નવો ભાગ	(3) સૂત્ર : લાભ = નવો ભાગ - જૂનો ભાગ
(4) કેમ શોધવું : નવા ભાગીદારે લાવેલ તેના ભાગની પાંઘડી જૂના ભાગીદારો વચ્ચે વહેંચવા માટે ત્યાગનું પ્રમાણ નક્કી કરવામાં આવે છે તેમજ ભાગીદારી પેઢીના પુનર્ગઠનને કારણે પાંઘડીની હવાલાનોંધ આપવા માટે ત્યાગનું પ્રમાણ શોધવામાં આવે છે.	(4) નિવૃત્ત થતાં ભાગીદારને આપવાના ભાગની પાંઘડી બાકીના ભાગીદારો તેમના લાભના પ્રમાણમાં આપે છે તે નક્કી કરવા માટે લાભનું પ્રમાણ નક્કી કરવામાં આવે છે. તેમજ ભાગીદારી પેઢીના પુનર્ગઠનને કારણે પાંઘડીની હવાલાનોંધ આપવા માટે લાભનું પ્રમાણ શોધવામાં આવે છે.

હવે ભાગીદારીના પુનર્ગઠનને લગતી બીજી મહત્વની બાબતોની ચર્ચા કરીએ.

3. ભાગીદારી પેઢીની મિલકતો અને દેવાંનું (જવાબદારીનું) પુનઃમૂલ્યાંકન અને તેની હિસાબી અસરો (Revaluation of Assets and Liabilities of a Partnership Firm and its Accounting Effects)

ચાલુ ભાગીદારી પેઢીના ચોપડે મિલકતો અને દેવાં જે કિમતે નોંધાયેલા હોય તેને વર્તમાન કિમતે લાવવા તેને પુનઃમૂલ્યાંકન કહેવાય. એટલે કે પેઢીના ચોપડામાં જે કિમતે નોંધાયેલા હોય તેને નવી કિમતે ચોપડામાં દર્શાવવા તેને મિલકતો અને દેવાંનું પુનઃમૂલ્યાંકન કહેવાય. મિલકતો અને દેવાં જે કિમતે નોંધાયેલા હોય તે તેમની ખરેખર કે વાસ્તવિક કે સાચી કિમત કરતાં વધુ કે ઓછી હોઈ શકે છે. સમયની સાચે ધંધાની જમીન, મકાન વગેરે જેવી સ્થિર મિલકતોની કિમતમાં વધારો થયો હોય તેવું બને છે. આ જ રીતે દેવાદારો કે લેણીહુંદી પર અનામતની જોગવાઈ કરવામાં આવી ન હોય તેવું પણ બને. આ જ રીતે દેવાંની રકમમાં વધારો કે ધરાડો થયો હોય અથવા દેવાંની નોંધ કરવાની બાકી હોઈ શકે.

આવાં જુદાં જુદાં કારણોસર ધંધાના ભાગીદારો એવું નક્કી કરે કે પેઢીની મિલકતો અને દેવાંનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવું જરૂરી છે ત્યારે તેની હિસાબી અસરો આપવામાં આવે છે.

મિલકતો અને દેવાંના પુનઃમૂલ્યાંકનની હિસાબી અસરો નોંધવા માટે પેઢીના ચોપડામાં એક ખાસ ખાતું ખોલવામાં આવે છે. આ ખાતાને પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું (Revaluation Account) કહેવામાં આવે છે. સામાન્ય રીતે જ્યારે પણ ભાગીદારીનું પુનર્ગઠન (નફા-નુકસાન ફાળવણીના પ્રમાણમાં ફેરફાર) થાય ત્યારે ભાગીદારી પેઢીની મિલકતો અને દેવાંનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે. પરિણામે મિલકતો અને દેવાંની વાસ્તવિક કિમતો પેઢીના ચોપડે નોંધી શકાય છે અને કોઈ ભાગીદારને પુનર્ગઠનના કારણે અન્યાય થવાનો સંભવ રહેતો નથી. નવા ભાગીદારનો ચાલુ પેઢીમાં પ્રવેશ થાય ત્યારે તથા ચાલુ પેઢીનો ભાગીદાર નિવૃત્ત થાય કે મૃત્યુ પામે ત્યારે પેઢીની મિલકતો અને દેવાંનું પુનઃમૂલ્યાંકન આ જ કારણથી કરવામાં આવે છે.

પુનઃમૂલ્યાંકન અંગેની ડિસાબી અસરો આપતી વખતે નીચેના નિયમો ધ્યાનમાં લેવા :

- (1) મિલકત-લેણાંમાં વધારો થાય તો નફો કહેવાય.
- (2) મિલકત-લેણાંમાં ઘટાડો થાય તો ખોટ કહેવાય.
- (3) દેવાંમાં/જોગવાઈઓમાં વધારો થાય તો ખોટ/નુકસાન કહેવાય.
- (4) દેવાંમાં/જોગવાઈઓમાં ઘટાડો થાય તો નફો કહેવાય.
- (5) નહિ નોંધાયેલ મિલકતો ચોપે લાવતાં નફો થાય.
- (6) નહિ નોંધાયેલ દેવાં ચોપે લાવતાં નુકસાન થાય.

ઉપરના ડિસાબી જ્યારે નફો થાય ત્યારે જે-તે બાબત ખાતે ઉધારી પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે જમા થાય અને નુકસાન થાય ત્યારે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ઉધારી જે-તે બાબત ખાતે જમા થાય.

મિલકતોની ઉધાર બાકી હોય છે. આથી જો મિલકતોની કિંમતમાં વધારો થાય તો મિલકત ખાતું ઉધાર થાય અને નફો થતો હોવાથી પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું જમા થાય. આથી વિરુદ્ધ મિલકતોની કિંમતમાં ઘટાડો થાય તો નુકસાન થતું હોવાથી પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું ઉધાર થાય અને મિલકત ખાતું જમા થશે.

દેવાંની જમા બાકી હોય છે. આથી જો દેવાંની કિંમતમાં વધારો થાય તો નુકસાન/ખોટ થતી હોવાથી પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું ઉધાર થાય અને દેવાંનું ખાતું જમા થશે. આથી વિરુદ્ધ દેવાંની કિંમતમાં ઘટાડો થાય તો નફો/ફાયદો થતો હોવાથી દેવાં ખાતે ઉધાર થાય અને પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે જમા થશે.

મિલકતો અને દેવાંની કિંમતમાં થતા ફેરફારોની અસરો (હવાલાઓની અસરો) પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંમાં આપવામાં આવતી હોવાથી પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંને નફો-નુકસાન હવાલા તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.

મિલકતો અને દેવાંના પુનઃમૂલ્યાંકનની ડિસાબી અસરો આપવા માટે નીચે મુજબ આમનોંધ થાય :

આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
(1)	જ્યારે મિલકતોની કિંમતમાં વધારો થાય ત્યારે : જે-તે મિલકત ખાતે તે પુનઃમૂલ્યાંકન (નફો-નુકસાન હવાલા) ખાતે [બા.જે. : મિલકતની કિંમતમાં પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે થયેલ વધારો નોંધો તેના.]	૩	✓	✓
(2)	જ્યારે મિલકતોની કિંમતમાં ઘટાડો થાય ત્યારે : પુનઃમૂલ્યાંકન (નફો-નુકસાન હવાલા) ખાતે તે જે-તે મિલકત ખાતે [બા.જે. : મિલકતની કિંમતમાં પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે થયેલ ઘટાડો નોંધો તેના.]	૩	✓	✓
(3)	જ્યારે દેવાદાર પર ધાલખાંધ અનામત, વટાવ અનામત વગેરેની જોગવાઈ કરવામાં આવે ત્યારે : પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે ધાલખાંધ અનામત ખાતે તે દેવાદાર પર વટાવ અનામત ખાતે [બા.જે. : દેવાદાર પર ધાલખાંધ અનામત અને વટાવ અનામતની જોગવાઈ કરી તેના.]	૩	✓ ✓	✓ ✓

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
(4)	<p>જ્યારે કોઈ મિલકત, મળવાની બાકી આવક કે અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચ ચોપડે નોંધવાના બાકી હોય ત્યારે :</p> <p>જે-તે મિલકત ખાતે ૩</p> <p>મળવાની બાકી આવક ખાતે ૩</p> <p>અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચ ખાતે ૩</p> <p>તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે</p> <p>[બા.જે. : ચોપડે નહિ નોંધેલ મિલકત, મળવાની બાકી આવક અને અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચ નોંધો તેના.]</p>		✓ ✓ ✓	✓
(5)	<p>જ્યારે કોઈ દેવાંની રકમમાં વધારો થાય ત્યારે :</p> <p>પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ૩</p> <p>તે જે-તે દેવાં ખાતે</p> <p>[બા.જે. : દેવાંની કિંમતમાં પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે વધારો થયો તેના.]</p>		✓	✓
(6)	<p>જ્યારે દેવાંની કિંમતમાં ઘટાડો થાય ત્યારે :</p> <p>જે-તે દેવાં ખાતે ૩</p> <p>તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે</p> <p>[બા.જે. : દેવાંની કિંમતમાં પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે ઘટાડો થયો તેના.]</p>		✓	✓
(7)	<p>જ્યારે ચોપડે નહિ નોંધેલ દેવાંની નોંધ કરવામાં આવે ત્યારે :</p> <p>પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ૩</p> <p>તે ચૂકવવાનાં બાકી દેવાં ખાતે</p> <p>[બા.જે. : ચોપડે નહિ નોંધેલ દેવાંની નોંધ કરી તેના.]</p>		✓	✓
(8)	<p>પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું બંધ કરવામાં આવે ત્યારે :</p> <p>(A) પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો હોય તો :</p> <p>પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ૩</p> <p>તે ભાગીદારોનાં મૂડી / ચાલુ ખાતે</p> <p>[બા.જે. : પુનઃમૂલ્યાંકનને કારણે ઉદ્ભવેલ નફો ભાગીદારો વચ્ચે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચ્યો તેના.]</p> <p>(B) પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંની ખોટ હોય તો :</p> <p>ભાગીદારોના મૂડી / ચાલુ ખાતે ૩</p> <p>તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે</p> <p>[બા.જે. : પુનઃમૂલ્યાંકનને કારણે ઉદ્ભવેલ ખોટ ભાગીદારો વચ્ચે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચી તેના.]</p>		✓ ✓	✓

● પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાનો નમૂનો :

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
મિલકત ખાતે (2) (મિલકતની કિંમતમાં ઘટાડો)	✓	મિલકત ખાતે (1) (મિલકતની કિંમતમાં વધારો)	✓
ધાલખાદ અનામત ખાતે (3)	✓	મિલકત ખાતે (4) (નોંધવાની બાકી મિલકત)	✓
દેવાદાર પર વટાવ અનામત ખાતે (3)	✓	મળવાની બાકી આવક ખાતે (4) અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચ ખાતે (4)	✓
દેવાં ખાતે (દેવાંમાં વધારો) (5)	✓	દેવાં ખાતે (રકમમાં ઘટાડો) (6)	✓
ચૂકવવાના બાકી દેવાં ખાતે (7)	✓	ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે : નફો (8A)	✓
ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે : નફો (8A)	✓	ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે : ખોટ (8B)	✓
	✓		✓

નોંધ : ઉપરોક્ત પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાન્માં કૌંસમાં દર્શાવેલ અંક આગળ સમજાવેલ આમનોંધનો કમ સૂચવે છે. એટલે કે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું એ પુનઃમૂલ્યાંકન અંગેની આમનોંધની ખતવણી છે.

ઉપરોક્ત આમનોંધ કમાંક નં. 8 એ પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું બનાવ્યા પણી થશે. જો પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાની જમા બાકી આવે તો તેને નફો અને ઉધાર બાકી આવે તો તેને ખોટ કહેવાય. આ નફો કે ખોટ ચાલુ ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે તેમના જૂના નફો-નુકસાનની ફાળવાડીના પ્રમાણમાં લઈ જવાશે, કારણ કે આ નફો કે ખોટ નફાના પ્રમાણમાં ફેરફાર થયા પહેલાનો છે.

ઉદાહરણ 7 : ભાવના, ભરત અને ભૂમેશ એક ભાગીદારી પેઢીના 2:1:1ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે.

તા. 31-3-2017ના રોજનું તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે પ્રમાણે છે.

તા. 31-3-2017ના રોજનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
ભાવના	6,00,000	જમીન	5,00,000
ભરત	6,00,000	મકાન	8,00,000
ભૂમેશ	5,40,000	યંત્રો	4,00,000
લેણદારો		ફર્નિચર	50,000
દેવીહૂંડી		રોકાણો	50,000
		દેવાદારો	2,00,000
		લેણીહૂંડી	60,000
		રોકડસિલક	1,00,000
		બેન્કસિલક	30,000
			20,000
			50,000
	20,00,000		20,00,000

ઉપરોક્ત પાકા સરવૈયાની તારીખે ભાગીદારોએ મિલકતો અને દેવાંનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાનું નક્કી કર્યું. આ અંગેની માહિતી નીચે મુજબ છે :

- (1) જમીનની કિંમત ₹ 7,00,000 ગણવી.
- (2) મકાનની કિંમતમાં ₹ 1,00,000નો વધારો કરવો.
- (3) યંત્રોની બજારકિંમત ₹ 2,50,000 છે, જે ચોપડે લાવવાનું નક્કી કરેલ છે.
- (4) દેવાદારો પર 20 % લેખે ધાલખાદ અનામતની જોગવાઈ કરો.

(5) લેણદારોને ₹ 10,000 હવે ચૂકવવાના રહેતા નથી.

(6) મળવાની બાકી આવક ₹ 5000 અને ચૂકવવાના બાકી ખર્ચ ₹ 3000ની નોંધ કરવાની બાકી છે.

ઉપરની માહિતી પરથી ભાગીદારી પેઢીના ચોપડે પુનઃમૂલ્યાંકન અંગેની જરૂરી આમનોંધ નોંધી પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું તૈયાર કરો.

જવાબ : ભાવના, ભરત અને ભૂમેશની ભાગીદારી પેઢીના ચોપડે આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખ.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
(1)	જમીન ખાતે તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે [બા.જે. : જમીનની ડિમાન્ડમાં પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે થયેલ વધારો ₹ 2,00,000 નોંધ્યો તેના.]	૩	2,00,000	2,00,000
(2)	મકાન ખાતે તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે [બા.જે. : મકાનની ડિમાન્ડમાં પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે થયેલ વધારો ₹ 1,00,000 નોંધ્યો તેના.]	૩	1,00,000	1,00,000
(3)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે ચંત્રો ખાતે [બા.જે. : ચંત્રોની ડિમાન્ડમાં પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે થયેલ ઘટાડો ₹ 1,50,000 નોંધ્યો તેના.]	૩	1,50,000	1,50,000
(4)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે ઘાલખાધ અનામત ખાતે [બા.જે. : ₹ 1,00,000ના દેવાદારો પર 20 % લેખે ₹ 20,000ની ઘાલખાધ અનામતની જોગવાઈ કરી તેના.]	૩	20,000	20,000
(5)	લેણદારો ખાતે તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે [બા.જે. : લેણદારોને ₹ 10,000 હવે ચૂકવવાના નથી તે નોંધ્યું તેના.]	૩	10,000	10,000
(6)	મળવાની બાકી આવક ખાતે તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે [બા.જે. : ચોપડે નહિ નોંધેલ મળવાની બાકી આવકની નોંધ કરી તેના.]	૩	5000	5000
(7)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે ચૂકવવાના બાકી ખર્ચ ખાતે [બા.જે. : ચોપડે નહિ નોંધાયેલ ચૂકવવાના બાકી ખર્ચની નોંધ કરી તેના.]	૩	3000	3000
	સરવાળો આગળ લઈ ગયા		4,88,000	4,88,000

તારીખ	વિગત	ખ.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	સરવાળો આગળ લાવ્યા		4,88,000	4,88,000
(8)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે ભાવનાના મૂડી ખાતે તે ભરતના મૂડી ખાતે તે ભૂમેશના મૂડી ખાતે	૩	1,42,000 71,000 35,500 35,500	
	[બા.જે. : પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે થયેલ નફો ભાગીદારો વચ્ચે તેમના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચ્યો તેના.]			
	કુલ સરવાળો		6,30,000	6,30,000

તા. 31-3-2017ના રોજનું પુનઃમુલ્યાંકનનું ખાતું (નફા-નુકસાન હવાલા ખાતું)

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
યંત્રો ખાતે	1,50,000	જમીન ખાતે	2,00,000
ઘાલખાધ અનામત ખાતે	20,000	મકાન ખાતે	1,00,000
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચો ખાતે	3000	લેણદારો ખાતે	10,000
નફો : બાળપીદારોના મૂડી ખાતે (2:1:1)		મળવાની બાકી આવક ખાતે	5000
આવના	71,000		
ભરત	35,500		
ભૂગેશ	35,500		
	<u>35,500</u>		
		1,42,000	
		3,15,000	
			3,15,000

समजती :

વિગત	જૂની કિંમત	નવી કિંમત	વધારો	ઘટાડો	નફો	નુકસાન	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે
જમીન	5,00,000	7,00,000	2,00,000	—	2,00,000	—	જમા
મકાન	8,00,000	9,00,000	1,00,000	—	1,00,000	—	જમા
યંત્રો	4,00,000	2,50,000	—	1,50,000	—	1,50,000	ઉધાર
ધાલ. અનામત	—	20,000	20,000	—	—	20,000	ઉધાર
લોણદારો	2,00,000	1,90,000	—	10,000	10,000	—	જમા
મ.બાકી આવક	—	5000	5000	—	5000	—	જમા
ચૂ.બાકી ખર્ચો	—	3000	3000	—	—	3000	ઉધાર
					3,15,000	1,73,000	

ઉદાહરણ 8 : હરીશ, ધ્રુવિલ અને મનોજ એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારો છે. તેમની વચ્ચેનું નફા-નુકસાન વહેંચાડીનું
પ્રમાણ 3:2:1 છે. તા. 31-3-2017ના રોજનું પેઢીનું પાંક સરવૈયું પાના નંબર 123 પર દર્શાવેલ છે :

હરીશ, ધૂવિલ અને મનોજની ભાગીદારી પેઢીનું તા. 31-3-2017ના રોજનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
હરીશ	3,65,000	જમીન	3,00,000
પ્રુવિલ	3,00,000	મકાન	4,80,000
મનોજ	1,00,000	યંત્રો	2,00,000
બેન્કલોન		રોકાણો	1,20,000
લેણદારો	4,50,000	દેવાદારો	80,000
દેવીહુંડી	1,00,000	લેણીહુંડી	20,000
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચ	32,000	બેન્કસિલક	1,00,000
	18,000	રોકડસિલક	40,000
		મળવાની બાકી આવક	10,000
		આખરસ્ટોક	15,000
	13,65,000		13,65,000

ઉપરોક્ત પાકા સરવૈયાની તારીખે ભાગીદારોએ નફા-નુકસાનની વહેંયણીનું પ્રમાણ બદલીને 1:3:2 નક્કી કર્યું તથા ધંધાની મિલકતો અને દેવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાનું નક્કી કર્યું. જેની માહિતી નીચે મુજબ છે :

- (1) જમીનની કિંમત ₹ 3,50,000 સુધી વધારવી અને મકાનની કિંમત ₹ 70,000થી વધારવી.
 - (2) ઘંતોની કિંમત ₹ 1,50,000 સુધી રાખવી.
 - (3) રોકાણોની કિંમતમાં 20 % ઘટાડો કરવો.
 - (4) દેવાદારો પર 10 % લેખે ઘાલખાધ અનામતની જોગવાઈ અને 5 % લેખે વટાવ અનામતની જોગવાઈ કરવાની છે.
 - (5) 50 % સ્ટોકની કિંમતમાં 10 % ઘટાડો કરવાનો છે.
 - (6) ચોપડે નહિ નોંધેલ ચૂકવવાના બાકી ખર્ચ ₹ 2000ના છે.
 - (7) અગાઉથી ચૂકવેલ ભાડું ₹ 3000 ચોપડે નોંધવાનું બાકી છે.

ઉપરની માહિતી પરથી ભાગીદારી પેઢીના ચોપડે આમનોંધ લખી પુનઃમુલ્યાંકન ખાતું તૈયાર કરો.

૪૮૬ :

હરીશ, ધૂવિલ અને મનોજની પેઢીના ચોપડામાં આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખ.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
(1)	જમીન ખાતે મકાન ખાતે તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે [બા.જે. : જમીન અને મકાનની કિંમતમાં પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે થયેલ વધારો નોંધો તેના.]	૩ ૩	50,000 70,000	1,20,000
(2)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે યંત્રો ખાતે [બા.જે. : યંત્રોની કિંમતમાં પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે થયેલ વધારો નોંધો તેના.]	૩	50,000	50,000
	સરવાળો આગળ લઈ ગયા		1,70,000	1,70,000

તारीખ	વિગત	ખ.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	સરવાળો આગળ લાવ્યા		1,70,000	1,70,000
(3)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે રોકાણો ખાતે [બા.જે. : રોકાણોની કિંમતમાં પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે થયેલ ઘટાડો નોંધો તેના.]	૩	24,000	24,000
(4)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે ધાલખાધ અનામત ખાતે તે દેવાદાર પર વટાવ અનામત ખાતે [બા.જે. : ₹ 80,000ના દેવાદારો પર 10 % લેખે ₹ 8000ની ધાલખાધ અનામત અને ₹ 72,000 (₹ 80,000 – ₹ 8000) પર 5 % લેખે ₹ 3600ની વટાવ અનામતની નોંધ કરી તેના.]	૩	11,600	8000 3600
(5)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે સ્ટોક ખાતે [બા.જે. : સ્ટોકની કિંમતમાં પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે થયેલ ઘટાડો નોંધો તેના.]	૩	750	750
(6)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે ચૂકવવાના બાકી ખર્ચ ખાતે [બા.જે. : ચોપડે નહિ નોંધેલ ચૂકવવાના બાકી ખર્ચની નોંધ કરી તેના.]	૩	2000	2000
(7)	અગાઉથી ચૂકવેલ ભાડા ખાતે તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે [બા.જે. : ચોપડે નહિ નોંધેલ અગાઉથી ચૂકવેલ ભાડાની નોંધ કરી તેના.]	૩	3000	3000
(8)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે હરીશના મૂડી ખાતે તે ધ્રુવિલના મૂડી ખાતે તે મનોજના મૂડી ખાતે [બા.જે. : પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે થયેલ નફાની વહેંચણી ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનની વહેંચણીના પ્રમાણમાં (3:2:1) કરી તેના.]	૩	34,650	17,325 11,550 5775
	કુલ સરવાળો		2,46,000	2,46,000

તા. 31-3-2017ના રોજનું પુનઃમૂલ્યાંકનનું ખાતું (નફા-નુકસાન હવાલા ખાતું)

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
યંત્રો ખાતે	50,000	જમીન ખાતે	50,000
રોકાણો ખાતે	24,000	મકાન ખાતે	70,000
ઘાલખાધ અનામત ખાતે	8000	અગાઉથી ચૂકવેલ ભાડા ખાતે	3000
દેવાદાર પર વટાવ અનામત ખાતે	3600		
સ્ટોક ખાતે	750		
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચ ખાતે	2000		
નફો : ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે :			
હરીશ	17,325		
ધ્રુવિલ	11,550		
મનોજ	5775		
		34,650	
		1,23,000	
			1,23,000

નોંધ : (1) જમીનની કિમત ₹ 3,50,000 સુધી વધારવી એટલે કે પુનઃમૂલ્યાંકન કિમત ₹ 3,50,000 કહેવાય. આથી પુનઃમૂલ્યાંકનને કારણો જમીનની કિમતમાં ₹ 50,000નો વધારો કહેવાય. (3,50,000 – 3,00,000 = ₹ 50,000નો વધારો)

(2) યંત્રોની કિમત ₹ 1,50,000 સુધી ઘટાડવી એટલે કે પુનઃમૂલ્યાંકન કિમત ₹ 1,50,000 કહેવાય. આથી પુનઃમૂલ્યાંકનને કારણો યંત્રોની કિમતમાં ₹ 50,000નો ઘટાડો કહેવાય. (2,00,000 – 1,50,000 = ₹ 50,000નો ઘટાડો)

ઉદાહરણ 9 : હાઈક અને અલ્પેશ એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારો છે. તેમનું નફા-નુકસાનની ફાળવણીનું પ્રમાણ 5:3 છે. તેઓ તેમની વચ્ચેનું નફા-નુકસાનની ફાળવણીનું પ્રમાણ બદલીને 3:2નું કરવા માંગે છે, તેથી તેઓએ તેમની પેઢીની મિલકતો અને દેવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાનું નક્કી કર્યું છે. નીચે આપેલ માહિતી પરથી પેઢીના ચોપદે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું તૈયાર કરો અને પુનઃમૂલ્યાંકન બાદનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

હાઈક અને અલ્પેશની ભાગીદારી પેઢીનું તા. 31-3-2017ના રોજનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
હાઈક	1,10,000	જમીન-મકાન	2,00,000
અલ્પેશ	90,000	યંત્રો	80,000
ચાલુ ખાતાં :		ફર્નિચર	40,000
હાઈક	1,55,000	રોકાણો	60,000
અલ્પેશ	1,00,000	આખરસ્ટોક	45,000
લેણદારો		દેવાદારો	30,000
બેન્ક ઓવરાફાફ્ટ		– ઘાલખાધ અનામત	1500
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચ		35,000	28,500
		90,000	15,000
		3500	5000
			1,10,000
		5,83,500	5,83,500

વધારાની માહિતી :

- (1) જમીન અને મકાનની કિમતમાં 25 %નો વધારો કરવાનો છે.
 - (2) ફર્નિચરની કિમત 90 % સુધી ઘટાડવી.
 - (3) યંત્રોની બજારકિમત ₹ 72,000ની છે.
 - (4) આખરસ્ટોકની ચોપડે કિમત બજારકિમત કરતાં ₹ 10,000 ઓછી છે.
 - (5) દેવાદારો પર ₹ 3600 કુલ ઘાલખાધ અનામતની જોગવાઈ રાખવાની છે.
 - (6) લેઝાદારોમાંથી ₹ 5000ના લેઝાદારને હવે નાણાં ચૂકવવાના નથી.
 - (7) બેન્ક ઓવરરૂફટ પરનું વ્યાજ ₹ 4500 ચોપડે નોંધવાનું બાકી છે.

ੴ ਪਾਤੇ :

તા. 31-3-2017ના રોજનું પુનઃમુલ્યાંકનનું ખાતું

૩૪૧૨

૪૮

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
ફર્નિચર ખાતે	4000	જમીન-મકાન ખાતે	50,000
યંત્રો ખાતે	8000	આભરસ્ટોક ખાતે	10,000
ધાલખાદ અનામત ખાતે	2100	લેણદારો ખાતે	5000
ચૂકવવાના બાકી બેન્ક ઓવરફાફટના			
વ્યાજ ખાતે	4500		
નફો : ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતે : (5:3)			
હાઈક	29,000		
અલ્પેશ	17,400		
		46,400	
		65,000	
			65,000

નોંધ : (1) ફર્નિચરની કિમત 90 % સુધી ઘટાડવી એનો અર્થ એ થાય કે 10 % ઘટાડો કરવો.
 $(100\% - 90\%)$

(2) આખરસ્ટોકની ચોપડે કિમત બજારકિમત કરતાં ઓછી છે તેનો અર્થ એ થાય કે બજારમાં કિમત ₹ 10,000 વધુ રહે.

(3) ભાગીદારોનાં સ્થિર મૂડી ખાતાં અને ચાલુ ખાતાં પાકા સરવૈયામાં અલગથી આપેલાં છે. તેથી પુનઃમૂલ્યાંકનનો નકો ભાગીદારોના ચાલ ખાતે લઈ જવામાં આવ્યો છે.

હાર્દિક અને અલ્પેશની પેઢીનું પુનઃમૂલ્યાંકન બાદનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લોજાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
હાર્દિક	1,10,000	જમીન-મકાન + 25 % વધારો	2,00,000 50,000 2,50,000
અલ્પેશ	90,000	યંત્રો — ઘટાડો	80,000 8000 72,000
ચાલુ ખાતાં :			
હાર્દિક	1,55,000	ફર્નિચર	40,000
+ નફો	29,000	— ઘટાડો 10 %	4000 36,000
અલ્પેશ	1,00,000	રોકાણો	60,000
+ નફો	17,400	આખરસ્ટોક	3,01,400 45,000
લેઝાદારો		+ વધારો	30,000 10,000 55,000
બેન્ક ઓવરફ્રાફ્ટ	90,000	દેવાદારો	30,000
+ બાકી વ્યાજ	4500	— ઘાલભાધ અનામત	94,500 3600 26,400
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચ		લેણીહૂંડી	3500 15,000
		મળવાની બાકી આવક	5000
		રોકડસિલક	1,10,000
			6,29,400
			6,29,400

4. ભાગીદારો વચ્ચે અનામતો અને એકનિત નફાની વહેંચણી (Distribution of Reserves and Accumulated Profits Among the Partners)

ભાગીદારી પેઢીના વહેંચણીપાત્ર નફામાંથી ઊભા કરવામાં આવેલાં ભંડોળો કે જેની સામે કોઈ જવાબદારી ન હોય અને એકનિત થયેલ નફાની બાકી હોય તો તેની માલિકી પેઢીના વર્તમાન ભાગીદારોની કહેવાય. સામાન્ય અનામત, કારીગર અક્સમાત વળતર ભંડોળ વગેરેને અનામત ભંડોળ અને નફા-નુકસાન ખાતાંની જમા બાકીને એકનિત નફો કહેવાય. ભાગીદારીના પુનર્ગઠન વખતે ભાગીદારી પેઢીના ચોપડે અનામત ભંડોળ કે એકનિત નફાની બાકી ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચવામાં આવે છે.

જો નફા-નુકસાન ખાતાંની ઉધાર બાકી (એટલે ખોટ) હોય તો તેને પણ વર્તમાન ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનની ફાળવણીના પ્રમાણમાં વહેંચવામાં આવે છે. આવી વહેંચણી પેઢીના નવા ભાગીદારના પ્રવેશ પહેલાં કરવામાં આવે છે. ભાગીદારની નિવૃત્તિ કે મૃત્યુ સમયે પણ અનામત ભંડોળ અને નફા-નુકસાન ખાતાંની બાકીની વહેંચણી જૂના ભાગીદારો વચ્ચે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં કરવામાં આવે છે.

અનામત ભંડોળ અને એકનિત થયેલ નફાની રકમની વહેંચણી કરવા માટે નીચે મુજબની આમનોંધ પેઢીના ચોપડે કરવામાં આવે છે.

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	નફા-નુકસાન (નફો) ખાતે	૩		✓
	સામાન્ય અનામત ખાતે	૩		✓
	મૂડી અનામત ખાતે	૩		✓
	અનામત ભંડોળ ખાતે	૩		✓
	આકસ્મિક અનામત ખાતે	૩		✓
	કારીગર અક્સમાત વળતર અનામત ખાતે	૩		✓
	રોકાણ વધધટ અનામત ખાતે	૩		✓
	તે ભાગીદારોના મૂડી/ચાલુ ખાતે			✓

નોંધ : જો પેઢીના ચોપડે નફા-નુકસાન ખાતાંની ઉધાર બાકી (ખોટ) અને અન્ય પ્રસારિત મહેસુલી ખર્ચ હોય તો નીચે મુજબની આમનોંધ પેઢીના ચોપડે નોંધવામાં આવે છે.

તારીખ	વિગત	ખ.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	ભાગીદારોના મૂડી/ચાલુ ખાતે	૩	✓	
	તે નફા-નુકસાન (ખોટ) ખાતે			✓
	તે જાહેરાત ઝૂંબેશ ખર્ચ ખાતે			✓
	તે સંશોધન-વિકાસ ખર્ચ ખાતે			✓
	તે નહિ માંડી વાળેલ અન્ય મહેસુલી ખર્ચ ખાતે			✓

નોંધ : જો અસ્થિર મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ હોય એટલે કે ચાલુ ખાતાં ન હોય તો અનામત ભંડોળ અને નફા-નુકસાન ખાતાંની બાકી મૂડી ખાતાંમાં લઈ જવાય અને સ્થિર મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ હોય તો ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતે લઈ જવાય.

ઉદાહરણ 10 : રામ અને રહીમ એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારો છે. તેમની વચ્ચેનું નફા-નુકસાનનું પ્રમાણ 4:3નું છે.

તા. 31-3-2017ના રોજ પેઢીના ચોપડે નીચે પ્રમાણેની બાકીઓ છે.

નફા-નુકસાનનું ખાતું (ઉધાર બાકી)	₹ 14,000
અનામત ભંડોળ	₹ 42,000
કારીગર નફા ભાગ ભંડોળ	₹ 21,000
કારીગર અક્સમાત વળતર ભંડોળ	₹ 26,000

ઉપરોક્ત તારીખે રામ અને રહીમે તેમના વચ્ચે નફા-નુકસાનની ફાળવણીનું નવું પ્રમાણ 1:1નું નક્કી કર્યું છે. કારીગર અક્સમાત વળતર ભંડોળની સામે કારીગરને ₹ 5000નો દાવો ચૂકવવાનો બાકી છે. ભાગીદારી પેઢીના ચોપડે એકનિત થયેલ નફા કે ખોટની વહેંચણી દર્શાવતી આમનોંધો પસાર કરો.

જવાબ : અહીંયા ચાલુ ભાગીદારોએ તેમના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં ફેરફાર કર્યો છે. આથી પેઢીના ચોપડે એકનિત થયેલ નફો કે ખોટ અને અનામતો તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચાશે.

નફા-નુકસાન ખાતાંની	અનામત ભંડોળ =	42,000
ઉધાર બાકી	કારીગર અક્સમાત વળતર ભંડોળ =	21,000
₹ 14,000	(₹ 26,000 – ₹ 5000નો દાવો)	_____
↓ (4:3) ↓		63,000
રામ 8000	રહીમ 6000	↓ (4:3) ↓
		રામ 36,000
		રહીમ 27,000

નોંધ : (1) કારીગર નફા ભાગ ભંડોળ એ પેઢીનું દેવું હોવાથી તેની વહેંચણી થશે નહિ. (2) કુલ કારીગર અક્સમાત વળતર ભંડોળ ₹ 26,000નું છે. પરંતુ તેની સામે ₹ 5000નો દાવો ચૂકવવાનો બાકી હોવાથી ₹ 5000 કારીગર અક્સમાત વળતર ભંડોળ પાકા સરવૈયામાં દેવાં તરીકે ચાલુ રહેશે, જ્યારે બાકીના ₹ 21,000 જ ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે વહેંચાશે.

રામ અને રહીમની પેઢીના ચોપડે આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખ.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
(1)	રામના મૂડી ખાતે રહીમના મૂડી ખાતે તે નફા-નુકસાન ખાતે [બા.જે. : નફા-નુકસાન ખાતાંની ઉધાર બાકી ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચી તેના.]	૩ ૩	8000 6000	14,000
(2)	અનામત બંડોળ ખાતે કારીગર અકસ્માત વળતર બંડોળ ખાતે તે રામના મૂડી ખાતે તે રહીમના મૂડી ખાતે [બા.જે. : અનામત બંડોળ અને કારીગર અકસ્માત વળતર બંડોળની બાકી ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચી તેના.]	૩ ૩	42,000 21,000	36,000 27,000
	કુલ સરવાળો		77,000	77,000

નોંધ : ઉપરોક્ત આમનોંધ નં. 2 સંયુક્ત કરેલ છે. તેના બદલે અલગ અલગ આમનોંધ નીચે મુજબ કરી શકાય.

(1)	અનામત બંડોળ ખાતે તે રામના મૂડી ખાતે ($42,000 \times \frac{4}{7}$) તે રહીમના મૂડી ખાતે ($42,000 \times \frac{3}{7}$) [બા.જે. : અનામત બંડોળની બાકી ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચી તેના.]	૩	42,000	24,000 18,000
(2)	કારીગર અકસ્માત વળતર બંડોળ ખાતે તે રામના મૂડી ખાતે ($21,000 \times \frac{4}{7}$) તે રહીમના મૂડી ખાતે ($21,000 \times \frac{3}{7}$) [બા.જે. : કારીગર અકસ્માત વળતર બંડોળની બાકી ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે તેના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચી તેના.]	૩	21,000	12,000 9,000

નોંધ : પ્રશ્નપત્રની રચના વખતે :

- (1) પ્રશ્નમાં આમનોંધ અને પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું તૈયાર કરવાનું હોય તો વધુમાં વધુ 10 હવાલા પ્રશ્નમાં મૂકી શકાય.
- (2) પ્રશ્નમાં આમનોંધ, જરૂરી ખાતા અને પાંકું સરવૈયું તૈયાર કરવાના હોય તો વધુમાં વધુ 5 હવાલા પ્રશ્નમાં મૂકવા. આ બાબત ભાગીદારીનું પુનર્ગઠન, ભાગીદારનો પ્રવેશ અને ભાગીદારની નિવૃત્તિ કે મૃત્યુનાં પ્રકરણોમાં લાગુ પાડવી.

ઉદાહરણ 11 : નીચેની માહિતી પરથી રાજેશ અને જગદીશની ભાગીદારી પેઢીના ચોપડે જરૂરી આમનોંધ પસાર કરો અને પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું અને પુનઃમૂલ્યાંકનની અસર આપ્યા બાદનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

રાજેશ અને જગદીશ 3:2ના પ્રમાણમાં નફોનુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2017ના રોજનું તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે મજૂબ છે :

રાજેશ અને જગદીશની ભાગીદારી પેઢીનું તા. 31-3-2017ના રોજનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
રાજેશ	1,40,000	જમીન-મકાન	1,00,000
જગદીશ	<u>60,000</u>	યંત્રો	80,000
સામાન્ય અનામત	2,00,000	ફર્નિચર	20,000
નફોનુકસાન ખાતું	10,000	રોકાણો (બજારકિંમત ₹ 25,000)	30,000
લેણદારો	15,000	દેવાદારો	60,000
	95,000	— ઘાલખાધ અનામત	<u>3000</u>
		સ્ટોક	57,000
		રોકડસિલક	23,000
	3,20,000		10,000
			3,20,000

ભાગીદારોએ પેઢીની મિલકતો અને દેવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાનું તથા ભવિષ્યમાં નફો 1:1ના પ્રમાણમાં વહેંચવાનું નક્કી કર્યું, જે અંગેની માહિતી નીચે પ્રમાણે છે :

- (1) જમીન-મકાનની કિંમત 20 %થી વધારવી.
- (2) યંત્રો અને ફર્નિચરની કિંમતમાં 20 % ઘટાડો કરવો.
- (3) દેવાદારો પર હવે ઘાલખાધ અનામતની જરૂર નથી.
- (4) સ્ટોકમાં ₹ 3000ના મરામત ખર્ચની જરૂરિયાત છે.
- (5) લેણદારોમાંથી ₹ 5000 હવે ચૂકવવા પડશે નહિ. જેની ચોપડે નોંધ કરવાની છે.
- (6) ચૂકવવાનો બાકી ખર્ચ ₹ 6000 અને મળવાની બાકી આવક ₹ 8000 છે.
- (7) રોકાણો તેની બજારકિંમતે દર્શાવવાના છે.

જવાબ :

રાજેશ અને જગદીશની ભાગીદારી પેઢીના ચોપડે આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
(1)	જમીન-મકાન ખાતે તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે [બા.જે. : પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે જમીન-મકાનની કિંમતમાં વધારો થયો તે નોંધ્યો તેના.]	૩	20,000	20,000
	સરવાળો આગળ લઈ ગયા		20,000	20,000

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	સરવાળો આગળ લાવ્યા		20,000	20,000
(2)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે યંત્રો ખાતે તે ફર્નિચર ખાતે [બા.જે. : પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે યંત્રો અને ફર્નિચરની કિમતમાં ઘટાડો થયો તે નોંધ્યો તેના.]	૩	20,000 16,000 4000	
(3)	ઘાલખાંડ અનામત ખાતે તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે [બા.જે. : પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે હવે ઘાલખાંડ અનામતની જરૂર નથી તેની નોંધ કરી તેના.]	૩	3000	3000
(4)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે સ્ટોક ખાતે [બા.જે. : આખરસ્ટોકમાં જરૂરી મરામત ખર્ચની નોંધ કરી તેના.]	૩	3000	3000
(5)	લેણદારો ખાતે તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે [બા.જે. : લેણદારોને ₹ 5000ની નહિ ચૂકવવાની રકમની નોંધ કરી તેના.]	૩	5000	5000
(6-A)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે ચૂકવવાના બાકી ખર્ચ ખાતે [બા.જે. : પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે ચૂકવવાના બાકી ખર્ચની ચોપડે નોંધ કરી તેના.]	૩	6000	6000
(6-B)	મળવાની બાકી આવક ખાતે તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે [બા.જે. : પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે મળવાની બાકી આવકની ચોપડે નોંધ કરી તેના.]	૩	8000	8000
(7)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે રોકાણો ખાતે [બા.જે. : પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે રોકાણોની બજારકિમતમાં થયેલો ઘટાડો નોંધ્યો તેના.]	૩	5000	5000
	સરવાળો આગળ લઈ ગયા		70,000	70,000

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	સરવાળો આગળ લાવ્યા		70,000	70,000
(8)	સામાન્ય અનામત ખાતે તે રાજેશના મૂડી ખાતે તે જગદીશના મૂડી ખાતે [બા.જે. : સામાન્ય અનામત ચાલુ ભાગીદારોને તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં (3:2) વહેંથી તેના.]	૩	10,000 6000 4000	
(9)	નફા-નુકસાન ખાતે તે રાજેશના મૂડી ખાતે તે જગદીશના મૂડી ખાતે [બા.જે. : નફા-નુકસાન ખાતાંની જમા બાકી ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંથી તેના.]	૩	15,000	9000 6000
(10)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે રાજેશના મૂડી ખાતે તે જગદીશના મૂડી ખાતે [બા.જે. : પુનઃમૂલ્યાંકનનો નફો ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંથ્યા તેના.]	૩	2000	1200 800
	કુલ સરવાળો		97,000	97,000

રાજેશ અને જગદીશની ભાગીદારી પેઢીનું તા. 31-3-2017ના રોજનું

પુનઃમૂલ્યાંકનનું ખાતું (નફા-નુકસાન હવાલા ખાતું)

ઉધાર	જમા
વિગત	રકમ (₹)
યંત્રો ખાતે	16,000
ફર્નિચર ખાતે	4000
સ્ટોક ખાતે	3000
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચ ખાતે	6000
રોકાણો ખાતે	5000
ભાગીદારોના મૂડી ખાતે (નફો) :	
રાજેશ	1200
જગદીશ	800
	2000
	36,000
	36,000

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર

જમા

વિગત	રાજેશ (₹)	જગદીશ(₹)	વિગત	રાજેશ (₹)	જગદીશ(₹)
બાકી આગળ લઈ ગયા	1,56,200	70,800	બાકી આગળ લાવ્યા	1,40,000	60,000
			સામાન્ય અનામત	6000	4000
			નફા-નુકસાન ખાતું	9000	6000
			પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે	1200	800
	1,56,200	70,800		1,56,200	70,800

રાજેશ અને જગદીશની ભાગીદારી પેઢીનું તા. 31-3-2017ના રોજનું પુનઃમૂલ્યાંકન બાદનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :			
રાજેશ :	1,40,000	જમીન-મકાન	1,00,000
+ સામાન્ય અનામત	6000	+ વધારો (20 %)	20,000
+ નફા-નુકસાન ખાતું	9000	યંત્રો	80,000
+ પુનઃમૂલ્યાંકનનો નફો	1200	- ઘટાડો (20 %)	16,000
જગદીશ :	60,000	ફર્નિચર	20,000
+ સામાન્ય અનામત	4000	- ઘટાડો (20 %)	4000
+ નફા-નુકસાન ખાતું	6000	રોકાણો (બજારકિંમતે)	25,000
+ પુનઃમૂલ્યાંકનનો નફો	800	દેવાદારો	60,000
લેણાદારો		સ્ટોક	23,000
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચ		- ઘટાડો	3000
		રોકડસિલક	10,000
		મળવાની બાકી આવક	8000
	3,23,000		3,23,000

નોંધ : ઉપરોક્ત પાકા સરવૈયામાં મૂડી ખાતાંની બાકીમાં સામાન્ય અનામત, નફા-નુકસાન ખાતાંની અને પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંની અસર આપવામાં આવેલ છે. તેના બદલે ઉપર મુજબ ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં બનાવીને મૂડી ખાતાંની જે બાકી આવે તે પાકા સરવૈયામાં દર્શાવી શકાય.

ઉધાહરણ 12 : પુણ્યા, પ્રતિભા અને ભાવના 3:2:1ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા એક પેઢીના ભાગીદારો છે. આ પેઢીનું તા. 31-3-2017ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે દર્શાવ્યા મુજબ છે :

પુષ્પા, પ્રતિભા અને ભાવનાની ભાગીદારી પેઢીનું તા. 31-3-2017ના રોજનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લોણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :		બિનચાલુ મિલકતો :	
પુષ્પા	2,64,000	જમીન-મકાન	1,80,000
પ્રતિભા	1,20,000	યંત્રો	1,60,000
ભાવના	<u>80,000</u>	ફર્નિચર	40,000
સામાન્ય અનામત	18,000	રોકાણો	30,000
કારીગર અક્સમાત વળતર બંડોળ	6000	ચાલુ મિલકતો :	
બિનચાલુ દેવાં : 12 %ની બેન્ક લોન	1,00,000	દેવાદારો	1,60,000
ચાલુ દેવાં :		— ધાલખાધ	10,000
લેણદારો	56,000		<u>1,50,000</u>
ટેવીઝૂંડી	6000	— ધાલખાધ અનામત	7500
બેન્ક ઓવરરાફટ	15,000	લેણદારો	7000
		સ્ટોક	30,500
		રોકડસિલક	63,000
		નફાનુકસાન ખાતું	12,000
	6,65,000		6,65,000

ઉપર આપેલ પાક સરવૈયાની તારીખે ભાગીદારોએ નફાનુકસાનની વહેંચણીનું પ્રમાણ બદલીને 1:1:1નું કર્યું તથા ધંધાની મિલકતો અને દેવાંનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાનું નક્કી કર્યું. ધંધાની મિલકતો અને દેવાંના પુનઃમૂલ્યાંકન અંગે નીચેનું પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું બનાવેલ છે.

પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું

ઉધાર	જમા		
વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
યંત્રો ખાતે	60,000	જમીન-મકાન ખાતે	40,000
ફર્નિચર ખાતે	5000	લેણદારો ખાતે	6000
રોકાણો ખાતે	3000	મળવાની બાકી આવક ખાતે	4000
ધાલખાધ અનામત ખાતે	7500	ભાગીદારોના મૂડી ખાતે (ખોટ) :	
સ્ટોક ખાતે	2500	પુષ્પા	18,000
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચ ખાતે	8000	પ્રતિભા	12,000
		ભાવના	<u>6000</u>
	86,000		36,000
			86,000

ઉપરોક્ત માહિતી પરથી ભાગીદારી પેઢીના ચોપડે જરૂરી આમનોંધ લખી ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં અને પુનઃમૂલ્યાંકન બાદનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

જવાબ : આ દાખલામાં પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું આપેલ છે. એટલે કે જે-જે દેવાં-મિલકતોનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવામાં આવેલ છે તેના વ્યવહારોની ખતવજી આપેલ છે. આથી ખતવજી પરથી પુનઃમૂલ્યાંકનની આમનોંધ થશે.

સામાન્ય અનામત, કારીગર અક્સમાત વળતર બંડોળ અને નફાનુકસાન ખાતાંની (ઉધાર બાકી) અસર ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંમાં આપવામાં આવે છે. આથી તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંમાં નથી, પરંતુ તેની આમનોંધ થશે.

પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાં પરથી દરેક વ્યવહારની અલગ-અલગ આમનોંધ થઈ શકે પરંતુ અહીંથી પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું આપેલ હોવાથી ગ્રશ આમનોંધ કરીને પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંમાં દર્શાવેલ વિગતોની અસર દર્શાવી શકાય.

- (1) મિલકતો-દેવાંમાં પુનઃમૂલ્યાંકનને કારણે નફો
- (2) મિલકતો-દેવાંમાં પુનઃમૂલ્યાંકનને કારણે ખોટ
- (3) પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંના નફા-નુકસાનની ભાગીદારોમાં જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં ફાળવણી પુષ્પા, પ્રતિભા અને ભાવનાની પેઢીના ચોપડે આમનોંધ

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
(1)	પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે તે ચંત્રો ખાતે તે ફર્નિચર ખાતે તે રોકાણો ખાતે તે ઘાલખાંડ અનામત ખાતે તે સ્ટોક ખાતે તે ચૂકવવાના બાકી ખર્ચ ખાતે [બા.જે. : પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે મિલકતો-દેવાંની ડિમતમાં થયેલા ફેરફારો નોંધા તેના.]	૩	86,000	60,000 5000 3000 7500 2500 8000
(2)	જમીન-મકાન ખાતે લેણદારો ખાતે મળવાની બાકી આવક ખાતે તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે [બા.જે. : પુનઃમૂલ્યાંકનને લીધે મિલકતો-દેવાંની ડિમતમાં થયેલા ફેરફારો નોંધા તેના.]	૩	40,000 6000 4000	50,000
(3)	પુષ્પાના મૂડી ખાતે પ્રતિભાના મૂડી ખાતે ભાવનાના મૂડી ખાતે તે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે [બા.જે. : પુનઃમૂલ્યાંકનની ખોટ જૂના ભાગીદારો વચ્ચે તેમના જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચ્યો તેના.]	૩	18,000 12,000 6000	36,000
(4)	સામાન્ય અનામત ખાતે તે પુષ્પાના મૂડી ખાતે તે પ્રતિભાના મૂડી ખાતે તે ભાવનાના મૂડી ખાતે [બા.જે. : સામાન્ય અનામતની બાકી ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચ્યી તેના.]	૩	18,000	9000 6000 3000
(5)	કારીગર અક્સમાત વળતર બંડોળ ખાતે તે પુષ્પાના મૂડી ખાતે તે પ્રતિભાના મૂડી ખાતે તે ભાવનાના મૂડી ખાતે [બા.જે. : કારીગર અક્સમાત વળતર બંડોળની બાકી ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચી તેના.]	૩	6000	3000 2000 1000
	સરવાળો આગળ લઈ ગયા		1,96,000	1,96,000

તારીખ	વિગત	ખ.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
(6)	સરવાળો આગળ લઈ ગયા		1,96,000	1,96,000
	પુષ્પાના મૂડી ખાતે	૩	6000	
	પ્રતિબાના મૂડી ખાતે	૩	4000	
	ભાવનાના મૂડી ખાતે	૩	2000	
	તે નફા-નુકસાન ખાતે			12,000
	[બા.જે. : નફા-નુકસાન ખાતાની ઉધાર બાકી ચાલુ ભાગીદારો વચ્ચે જુના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચી તેના.]			
	કુલ સરવાળો		2,08,000	2,08,000

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર	જમા						
વિગત	પુષ્પા (₹)	પ્રતિભા (₹)	ભાવના(₹)	વિગત	પુષ્પા (₹)	પ્રતિભા (₹)	ભાવના(₹)
નફા-નુકસાન ખાતે	6000	4000	2000	બાકી આગળ લાવ્યા	2,64,000	1,20,000	80,000
પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે	18,000	12,000	6000	સામાન્ય અનામત ખાતે	9000	6000	3000
બા. આ. લઈ ગયા	2,52,000	1,12,000	76,000	કારીગર અક્સમાત વળતર બંદેળ ખાતે	3000	2000	1000
	2,76,000	1,28,000	84,000		2,76,000	1,28,000	84,000

પુષ્પા, પ્રતિભા અને ભાવનાની ભાગીદારી પેઢીનું તા. 31-3-2017ના રોજનું પુનઃમૂલ્યાંકન બાદનું પાંકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :		બિનચાલુ મિલકતો :	
પુષ્પા	2,52,000	જમીન-મકાન	1,80,000
પ્રતિભા	1,12,000	+ વધારો	40,000
ભાવના	76,000	યંત્રો	1,60,000
બિનચાલુ દેવાં : 12 %ની બેન્ક લોન	4,40,000	- ઘટાડો	60,000
ચાલુ દેવાં :	1,00,000	ફર્નિચર	40,000
લેણાદારો	56,000	- ઘટાડો	5000
- ઘટાડો	6000	રોકાણો	30,000
દેવીહૂંડી	6000	- ઘટાડો	3000
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચ	8000	ચાલુ મિલકતો :	
બેન્ક ઓવરફ્રાફ્ટ	15,000	દેવાદારો	1,50,000
		- ઘાલખાંડ અનામત	15,000
		લેણીહૂંડી	7000
		સ્ટોક	30,500
		- ઘટાડો	2500
		રોકડસિલક	28,000
		મળવાની બાકી આવક	63,000
			4000
			6,19,000

5. પાણી (Goodwill)

ભાગીદારીના પુનર્ગઠન સમયે ભાગીદારી પેઢીની ‘પાઘડી’ની કિંમત નક્કી કરવાનો પ્રશ્ન પણ ઊભો થાય છે. પાઘડીનો અર્થ, સ્વરૂપ, તેના મૂલ્યાંકનને અસર કરતાં પરિબળો અને પાઘડીના મૂલ્યાંકનને લગતી જુદી જુદી પદ્ધતિઓની ઊંડાણપૂર્વક ચર્ચા અગાઉના પ્રકરણમાં કરવામાં આવી છે.

स्वाध्याय

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

- (1) ભાગીદારી પેઢીનું પુનર્ગઠન થાય તારે બનાવવામાં આવે છે.

 - (અ) વેપાર ખાતું
 - (બ) પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું
 - (ક) માલભિલક્ત નિકાલ ખાતું
 - (દ) નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું

(2) ભાગીદારી પેઢીનું પુનર્ગઠન થાય તારે મિલકતોની કિંમતમાં વધારો થાય તો તેની અસર ક્યાં થાય ?

 - (અ) મિલકતોની કિંમતમાં ઉમેરાય અને પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે જમા
 - (બ) મિલકતોની કિંમતમાં ઉમેરાય અને પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ઉધાર
 - (ક) મિલકતોની કિંમતમાંથી બાદ અને પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે જમા
 - (દ) મિલકતોની કિંમતમાંથી બાદ અને પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ઉધાર

(3) ભાગીદારી પેઢીનું પુનર્ગઠન થાય તારે દેવાંની કિંમતમાં ઘટાડો થાય તો તેની અસર ક્યાં થાય ?

 - (અ) જે-તે દેવાંમાંથી બાદ અને પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે જમા
 - (બ) જે-તે દેવાંમાંથી બાદ અને પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ઉધાર
 - (ક) જે-તે દેવાંમાં ઉમેરાય અને પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે જમા
 - (દ) જે-તે દેવાંમાં ઉમેરાય અને પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતે ઉધાર

(4) પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંને તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.

 - (અ) મૂડી અનામત ખાતાં
 - (બ) નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતાં
 - (ક) નફા-નુકસાન હવાલા ખાતાં
 - (દ) નફા-નુકસાન ખાતાં

(5) પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નફો કે નુકસાન ક્યાં પ્રમાણમાં ભાગીદારો વચ્ચે વહેંચવામાં આવે છે ?

 - (અ) ત્યાગના પ્રમાણમાં
 - (બ) લાભના પ્રમાણમાં
 - (ક) નવા નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં
 - (દ) જૂના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં

(6) ભાગીદારી પેઢીના પુનર્ગઠન વખતે પાકા સરવૈયામાં દર્શાવેલ એકત્રિત નફો ક્યાં દર્શાવવામાં આવે છે ?

 - (અ) પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંમાં જમા બાજુ
 - (બ) નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતાંમાં જમા બાજુ
 - (ક) ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંમાં જમા બાજુ
 - (દ) ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંમાં ઉધાર બાજુ

(7) ભાગીદારી પેઢીના પુનર્ગઠનમાં ત્યાગ =

 - (અ) નવો નફા-નુકસાનનો ભાગ \times જૂનો નફા-નુકસાનનો ભાગ
 - (બ) નવો નફા-નુકસાનનો ભાગ - જૂનો નફા-નુકસાનનો ભાગ
 - (ક) જૂનો નફા-નુકસાનનો ભાગ - નવો નફા-નુકસાનનો ભાગ
 - (દ) જૂનો મૂડીનો ભાગ - નવો મૂડીનો ભાગ

3. નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપો :

- (1) ભાગીદારીનું પુનર્ગઠનનો અર્થ સમજાવી પુનર્ગઠનના સંજોગો જણાવો.
 - (2) ત્યાગનું પ્રમાણ ઉદાહરણ સહિત સમજાવો.
 - (3) લાભનું પ્રમાણ ઉદાહરણ સહિત સમજાવો.
 - (4) મિલકતો અને દેવાંનું પુનઃમૂલ્યાંકન એટલે શું ? પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતાંનો નમૂનો તૈયાર કરો.
 - (5) પુનઃમૂલ્યાંકન અંગે નીચેના સંજોગોમાં નમૂનાની આમનોંધ લખો :
 - (અ) મિલકતોની કિંમતમાં વધારો અને ઘટાડો થાય ત્યારે
 - (બ) દેવાંની કિંમતમાં વધારો અને ઘટાડો થાય ત્યારે
 - (6) ભાગીદારી પેઢીના અનામત બંદોળ કે એકત્રિત નફાની રકમની વહેંચણી અંગેની નમૂનાની આમનોંધ લખો.
 - (7) નીચેની મિલકતો અને દેવાંના પુનઃમૂલ્યાંકન અંગેની આમનોંધ લખો :

મિલકતો અને દેવાં	ચોપડે કિંમત	પુનઃમૂલ્યાંકન કિંમત
યંત્રો	1,00,000	80,000
જમીન	3,00,000	5,00,000
લેણદારો	1,00,000	95,000
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચું	—	3000
મળવાની બાકી આવક	—	2000

- (8) ત્યાગના પ્રમાણ અને લાભના પ્રમાણ વચ્ચેનો તરજુવત.

4. અમર અને અકબર એક ભાગીદારી પેઢીના સરખે હિસ્સે નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. બધા જ ભાગીદારોએ નફો-નુકસાનની ફાળવણીનું પ્રમાણ બદલીને ભવિષ્ય માટે અનુક્રમે 3:2 કરવાનું નક્કી કર્યું. આ સંજોગોમાં કયા ભાગીદારે કેટલો ત્યાગ કર્યો છે તે જણાવો.
5. કોમલ, કૃપા અને કરિશ્મા એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારો છે. તેઓ નફો-નુકસાન 3:2:1ના પ્રમાણમાં વહેંચે છે. બધા ભાગીદારોએ ભવિષ્યમાં નફો-નુકસાનની વહેંચણીનું પ્રમાણ 5:3:2 કરવાનું નક્કી કર્યું છે. આ માહિતી પરથી ત્યાગના પ્રમાણની ગણતરી કરો.
6. સચિન, રાહુલ અને રોહિત એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તેમની વચ્ચે નફો-નુકસાનની ફાળવણીનું પ્રમાણ 1:2:2 છે. બધા જ ભાગીદારોએ નફો-નુકસાનની ફાળવણીનું પ્રમાણ બદલીને 3:2:1 કરવાનું નક્કી કર્યું છે. ભાગીદારોએ કરેલ ત્યાગની ગણતરી કરો.
7. દીપક, નિલેખ અને પ્રતીક એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારો છે. તેમનું નફો-નુકસાનની વહેંચણીનું પ્રમાણ 1:2:3 છે, તે પ્રમાણ બદલીને ભવિષ્ય માટે અનુક્રમે 2:2:1 કરવાનું નક્કી કર્યું છે. આ સંજોગોમાં કયા ભાગીદારને કેટલો લાભ મળ્યો તેની ગણતરી કરો.
8. રાજુ, હસુ અને સંજુ એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તેમની વચ્ચે નફાની વહેંચણીનું પ્રમાણ 5:4:3નું છે. બધા જ ભાગીદારોએ મળીને નફો-નુકસાનની વહેંચણીનું પ્રમાણ બદલીને નવું પ્રમાણ 2:2:1નું નક્કી કર્યું છે. આ માહિતી પરથી લાભનું પ્રમાણ શોધો.
9. પ્રવીષા, મહેન્ન અને અરવિંદ એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તેમની વચ્ચે નફો-નુકસાનની વહેંચણીનું પ્રમાણ 5:2:2 છે. બધા જ ભાગીદારોએ મળીને નફો-નુકસાન વહેંચણીનું પ્રમાણ બદલીને નવું પ્રમાણ $\frac{2}{9}$, $\frac{3}{9}$ અને $\frac{4}{9}$ નક્કી કર્યું છે. આ માહિતી પરથી કયા ભાગીદારે કેટલો ત્યાગ કર્યો છે તે ત્યાગના સૂત્રથી શોધો.
- ઉપરોક્ત માહિતીનો ઉપયોગ કરીને લાભના સૂત્ર દ્વારા કયા ભાગીદારને કેટલો લાભ મળ્યો તે દર્શાવો.
10. રાજેશ, પુષ્પા અને પ્રતિભા ‘શ્રીનાથજી ટ્રેડર્સ’ નામની એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારો છે. તેમની વચ્ચે નફો-નુકસાન વહેંચણીનું પ્રમાણ 2:3:1 છે. તારીખ 31-3-2017ના રોજનું તેમની પેઢીનું પાકું સરૈવ્યું નીચે મુજબ છે :

શ્રીનાથજી ટ્રેડર્સનું તા. 31-3-2017ના રોજનું પાકું સરૈવ્યું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી : રાજેશ	2,00,000	બિન ચાલુ મિલકતો : જમીન	1,80,000
પુષ્પા	1,00,000	મકાન	3,00,000
પ્રતિભા	2,00,000	યંત્રો	1,20,000
બિનચાલુ દેવાં : 10 % બેન્ક લોન	80,000	રોકાણો	40,000
ચાલુ દેવાં : લેણદારો	1,70,000	ચાલુ મિલકતો : દેવાદારો	50,000
દેવીહૂંડી	40,000	લેણીહૂંડી	10,000
કારીગર નફા ભાગ બંદોળ	29,000	આખરસ્ટોક	35,000
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચ	10,000	બેન્કસિલક	60,000
		રોકડસિલક	30,000
		મળવાની બાકી આવક	4000
	8,29,000		8,29,000

ઉપરોક્ત પાકા સરવૈયાની તારીખે ભાગીદારોએ નફા-નુકસાનની વહેંચણીનું પ્રમાણ બદલી 1:1:1 નક્કી કર્યું. આ તારીખે ધૂંધાની મિલકતો અને દેવાંનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાનું નક્કી કર્યું, જેની માહિતી નીચે પ્રમાણે છે :

- (1) જમીનની કિંમત ₹ 2,50,000 સુધી વધારવી અને મકાનની કિંમત ₹ 50,000થી વધારવી.
- (2) યંત્રોની કિંમત ₹ 80,000 સુધી ઘટાડવી.
- (3) રોકાણોની કિંમતમાં 30 % ઘટાડો કરવો.
- (4) દેવાદારો પર 20 % ધાલખાધ અનામતની અને 5 % દેવાદાર પર વટાવ અનામતની જોગવાઈ કરવાની છે.
- (5) ₹ 15,000ના સ્ટોકની કિંમતમાં 20 % ઘટાડો કરવાનો છે.
- (6) ₹ 20,000ના લેણદારને હવે રકમ ચૂકવવાની નથી.
- (7) ₹ 3000ના ચૂકવવાના બાકી ખર્ચની અને ₹ 2000 મળવાની બાકી આવકની નોંધ કરવાની બાકી છે.

ઉપરની માહિતી પરથી ભાગીદારી પેઢીના ચોપડે આમનોંધ લખી પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું તૈયાર કરો.

11. મંજુ, પ્રભા અને મીના એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારો છે. તેમનું નફા-નુકસાનની ફાળવણીનું પ્રમાણ 5:3:2 છે. તેઓ તેમની વચ્ચે નફા-નુકસાનની ફાળવણીનું પ્રમાણ બદલીને 3:2:1 કરવા માંગે છે, તેથી તેઓએ તેમની પેઢીની મિલકતો અને દેવાંનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાનું નક્કી કર્યું છે. નીચે આપેલ માહિતી પરથી પેઢીના ચોપડે પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું તૈયાર કરો અને પુનઃમૂલ્યાંકન બાદનું પાંકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

મંજુ, પ્રભા અને મીનાની ભાગીદારી પેઢીનું તા. 31-3-2017ના રોજનું પાંકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી :		બિન ચાલુ મિલકતો :	
મંજુ	1,50,000	જમીન-મકાન	1,00,000
પ્રભા	40,000	યંત્રો	50,000
મીના	30,000	ફર્નિચર	30,000
ચાલુ ખાતાં :		રોકાણો	
મંજુ	10,000		50,000
પ્રભા	20,000	ચાલુ મિલકતો :	
મીના	9000	આખરસ્ટોક	40,000
બિનચાલુ દેવાં : 12 % બેન્ક લોન	30,000	દેવાદારો	25,000
ચાલુ દેવાં :		— ધાલખાધ અનામત	1000
લેણદારો	40,000		24,000
દેવીહૂંડી	10,000	લેણીહૂંડી	5000
	3,39,000	રોકડસિલક	40,000
			3,39,000

વધારાની માહિતી :

- (1) જમીન-મકાનની કિંમતમાં 25 %નો વધારો કરવાનો છે.
- (2) ફર્નિચરની કિંમત 10 %થી ઘટાડવાની છે.
- (3) યંત્રોની કિંમત 80 % રાખવાની છે.
- (4) આખરસ્ટોકની ચોપડેકિંમત બજારકિંમત કરતાં ₹ 5000 વધુ છે.

- (5) દેવાદારો પર કુલ ₹ 2500ની ઘાલખાધ અનામતની જોગવાઈ રાખવાની છે.
- (6) લેણદારોમાંથી ₹ 3000ના લેણદારોને હવે નાણાં ચૂકવવાના નથી.
- (7) બેન્ક લોન પર છેલ્લા ગજ માસનું વ્યાજ ચૂકવવાનું બાકી છે.
12. અલય અને સંકેત એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારો છે. તેમની વચ્ચેનું નફા-નુકસાનનું પ્રમાણ 2:1 છે. તા. 31-3-2017ના રોજ પેઢીના ચોપડે નીચે પ્રમાણેની બાકીઓ છે.

નફા-નુકસાન ખાતું (ઉધાર બાકી)	₹ 18,000
અનામત બંડોળ	₹ 27,000
કારીગર નફા ભાગ બંડોળ	₹ 33,000
કારીગર અક્સમાત વળતર બંડોળ	₹ 21,000

ઉપરોક્ત તારીખે અલય અને સંકેત તેમના વચ્ચે નફા-નુકસાનની ફાળવણીનું નવું પ્રમાણ 1:1નું નક્કી કર્યું છે. કારીગર અક્સમાત વળતર બંડોળની સામે કારીગરને ₹ 6000નો દાવો ચૂકવવાનો બાકી છે. પેઢીના ચોપડે એકનિત થયેલ નફા કે ખોટની વહેંચણી દર્શાવતી આમનોંધો પસાર કરો.

13. નીચેની માહિતી પરથી સાજન અને નિર્મિની ભાગીદારી પેઢીના ચોપડે જરૂરી આમનોંધ પસાર કરો અને પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું અને પુનઃમૂલ્યાંકનની અસર આપ્યા બાદનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.
- સાજન અને નિર્મિ 5:3ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 31-3-2017ના રોજનું તેમની પેઢીનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે :

સાજન અને નિર્મિની પેઢીનું તા. 31-3-2017ના રોજનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :		બિન ચાલુ મિલકતો :	
સાજન	80,000	જમીન-મકાન	1,40,000
નિર્મિ	50,000	ધંત્રો	80,000
સામાન્ય અનામત	80,000	ફર્નિચર	30,000
નફા-નુકસાન ખાતું	48,000	રોકાણો (બજારકિમત ₹ 18,000)	20,000
બિનચાલુ દેવાં : 12 %ની બેન્ક લોન	70,000	ચાલુ મિલકતો :	
ચાલુ દેવાં :		દેવાદારો	40,000
લેણદારો	32,000	— ઘાલખાધ અનામત	1500
દ્વીહૂણી	10,000	સ્ટોક	31,500
	3,70,000	રોકડસિલક	30,000
			3,70,000

ભાગીદારોમે પેઢીની મિલકતો અને દેવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાનું તથા ભવિષ્યમાં 1:1ના પ્રમાણમાં નફા વહેંચવાનું નક્કી કર્યું, જે અંગેની માહિતી નીચે પ્રમાણે છે :

- (1) જમીન-મકાનની કિમત 10 % વધારવી.
- (2) ધંત્રો અને ફર્નિચરની કિમતમાં 40 % ઘટાડો કરવો.
- (3) દેવાદારો પર હવે ₹ 1000ની ઘાલખાધ અનામતની જરૂર નથી.
- (4) સ્ટોકમાં ₹ 1500ના મરામત ખર્ચની જરૂરિયાત છે.
- (5) કુલ લેણદારોમાંથી હવે ₹ 1500 ચૂકવવા પડશે નહિં, જેની ચોપડે નોંધ કરવાની છે.
- (6) ચૂકવવાનો બાકી ખર્ચ ₹ 10,000 અને મળવાની બાકી આવક ₹ 2000 છે.
- (7) રોકાણો તેની બજારકિમતે દર્શાવવાના છે.

14. દત્તુ, દયા અને તારક 4:3:2ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તેમની પેઢીનું તા. 31-3-2017ના રોજનું પાકું સરવૈયું નીચે મુજબ છે :

દત્તુ, દયા અને તારકની પેઢીનું તા. 31-3-2017ના રોજનું પાકું સરવૈયું

મૂડી-દેવાં	રકમ (₹)	મિલકત-લેણાં	રકમ (₹)
મૂડી ખાતાં :		બિન ચાલુ મિલકતો :	
દત્તુ	1,00,000	જમીન-મકાન	90,000
દયા	50,000	યંત્રો	80,000
તારક	<u>50,000</u>	ફર્નિચર	20,000
અનામતો :		રોકાણો	15,000
સામાન્ય અનામત	36,000	ચાલુ મિલકતો :	
કારીગર અકસ્માત વળતર ભંડોળ	23,000	દેવાદારો	80,000
બિનચાલુ દેવાં : 9 % બેન્ક લોન	40,000	- ધાલખાધ	4000
ચાલુ દેવાં :			<u>76,000</u>
લેણદારો	50,000	- ધાલખાધ અનામત	<u>6000</u>
દેવીહૂંડી	20,000	લેણીહૂંડી	5000
બેન્ક ઓવરાફાફટ	8000	સ્ટોક	15,000
		રોકડસિલક	55,000
		નફો-નુકસાન ખાતું	27,000
	3,77,000		3,77,000

ઉપર આપેલા પાકા સરવૈધાની તારીખે ભાગીદારોએ નફો-નુકસાનની વહેંચણીનું પ્રમાણ બદલીને 1:1:1નું કર્યું તથા ધંધાની મિલકતો અને દેવાંના પુનઃમૂલ્યાંકન અંગે નીચેનું પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું બનાવેલ છે :

પુનઃમૂલ્યાંકન ખાતું

ઉધાર	જમા
વિગત	વિગત
યંત્રો ખાતે	જમીન-મકાન ખાતે
ફર્નિચર ખાતે	લેણદારો ખાતે
રોકાણો ખાતે	મળવાની બાકી આવક ખાતે
ધાલખાધ અનામત ખાતે	ખોટ :
સ્ટોક ખાતે	દત્તુ
ચૂકવવાના બાકી ખર્ચ ખાતે	દયા
બેન્ક ઓવરાફાફટના વ્યાજ ખાતે	તારક
59,500	59,500

કારીગર અકસ્માત વળતર ભંડોળ સામેનો દાવો ₹ 5000 હતો.

ઉપરોક્ત માહિતી પરથી ભાગીદારી પેઢીના ચોપડે જરૂરો આમનોંધ લખી ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં અને પુનઃમૂલ્યાંકન બાદનું પાકું સરવૈયું તૈયાર કરો.

